Vysoká škola ekonomická v Praze

Bakalářská práce

2011 Lenka Čápová

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta podnikohospodářská
Studijní obor: Arts management

Název bakalářské práce:

Panelová sídliště: humanizace, revitalizace, budoucnost

Autor bakalářské práce: Lenka Čápová
Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Eva Heřmanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Panelová sídliště: humanizace, revitalizace, budoucnost*“ vypracovala samostatně s využitím literatury a informací, na něž odkazuji.

V Praze dne 30. května 2011 Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat RNDr. Evě Heřmanové, Ph.D. za vedení a odbornou spolupráci v průběhu vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli ochotni poskytnout potřebné informace, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Název bakalářské práce:

Panelová sídliště: humanizace, revitalizace, budoucnost

Anotace:

Tato práce řeší problém velkého fenoménu panelových sídlišť. Popisuje okolnosti jeho vzniku a snaží se alespoň v malé míře obhájit důvody k jejich výstavbě. Práce se ale především pokouší řešit jejich současný, ne příliš dobrý a udržitelný stav. Se stavem panelových domů souvisí také jejich stále probíhající revitalizace. V této práci bude diskutováno, zda tato revitalizace probíhá správně či nikoliv, proč k ní vlastně muselo být přistoupeno a zmíněna bude i otázka jejího financování.

S regenerací souvisí i humanizace panelových sídlišť, jejich polidštění a veškeré pozitivní změny od jejich výstavby v minulém století až dodnes. V této práci se tedy pozastavuji nad postupy a nápady v této oblasti, nad možnými řešeními a různými názory na toto téma.

Stěžejním tématem pak je i budoucnost panelových domů jako takových, jejich udržitelný rozvoj a otázka atraktivnosti pro stávající i budoucí obyvatele. Panelových domů a lidí v nich žijících je mnoho, tudíž je více než potřebné se tímto tématem zabývat a snažit se nalézt co nejschůdnější řešení.

Klíčová slova:

Panel, prefabrikace, sídliště, dům, byt, humanizace, revitalizace, regenerace, bydlení, kultura, životní styl, estetika

Title of the Bachelor´s Thesis:

Panel estates: The process of humanisation, revitalisation and its future

Abstract:

This thesis deals with solving the problem of the big phenomenon of panel estates. It describes the circumstances of its rise and tries at least at little rate argue the reasons for its construction. Mainly it tries to solve its up-to-date not really good and sustainable situation. This hangs together also with revitalisation of panel houses. It will be discussed here, if this revitalisation proceeds in wrong or right direction, why it was needed to come up to it and also the question of its funding will be mentioned.

The revitalisation is also connected with the humanisation of panel estates, their better appearance and all the positive changes, which occurred here from its inception. Thus, this thesis dwells over the procedures and ideas in this area, over possible solutions, and various opinions in this topic.

The future of panel houses is another key topic of this thesis. Their sustainable development and the question of attractiveness for its current and future inhabitants will be discussed here. There is a plenty of panel houses and people living inside, therefore it is more than needed to deal with this issue and to try to find the most feasible solution.

Key words:

Panel, prefabrication, estate, house, flat, humanisation, revitalisation, regeneration, housing, culture, lifestyle, aesthetics

Obsah

ÚVOD 9

LITERÁRNÍ REŠERŠE 10

PŘEHLED POUŽITÝCH POJMŮ 11

1. FENOMÉN VÝSTAVBY PANELOVÝCH DOMŮ 12

1.1. Faktory vzniku fenoménu 12

1.2. Srovnání s ostatními evropskými státy 16

1.3. Rozdílnost jednotlivých sídlišť 18

2. KRITIKA PANELOVÝCH SÍDLIŠŤ 20

2.1. Vývoj postojů a kritiky panelové výstavby 20

2.2. Klady, potenciály a výhody panelových domů 21

3. HUMANIZACE A REVITALIZACE PANELOVÝCH DOMŮ 23

3.1. Nutnost revitalizace a humanizace 23

3.1.1. Zaznamenané závady a nedostatky 23

3.1.2. Cíle revitalizace 24

3.1.3. Technický stav domů 25

3.2. Estetika panelových sídlišť 27

3.2.1. Ochrana a hodnota panelových domů 30

3.2.2. Životní styl na panelovém sídlišti 33

3.2.3. Novodobé bytové domy 34

3.3. Průběh revitalizace 36

4. BUDOUCNOST PANELOVÝCH DOMŮ 38

4.1. Budoucnost skrze dotvoření původní koncepce 39

4.2. Budoucnost skrze „poměštění“ sídlišť 40

4.3. Shrnutí 40

5. SPOKOJENOST OBYVATEL PANELOVÝCH SÍDLIŠŤ 43

5.1. Uskutečněné průzkumy v průběhu života panelových sídlišť 43

5.1.1. Sociologický průzkum Jiřího Musila 43

5.1.2. Sociologický průzkum v rámci koncepce regenerace pražských panelových sídlišť . 43

5.1.3. Různé sociologické průzkumy prováděné v Praze v letech 1996 – 2003 44

5.2. Sonda do života obyvatel dnešních panelových sídlišť 45

5.2.1. Výchozí hypotéza 45

5.2.2. Vlastní dotazník – konkrétní získaná data 45

5.3. Shrnutí 53

ZÁVĚR 54

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ 55

1. Knižní 55

2. Internetové 56

3. Ostatní 57

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK 58

Úvod

V panelových domech žije dnes více než jedna třetina obyvatel České republiky. Otázka vkusu či nevkusu tohoto způsobu bydlení je zde řešena už mnoho let. Jednotný názor v této oblasti rozhodně neexistuje. Tato práce se pokouší o shrnutí názorů na tento problém a popisuje různé úhly pohledu odborníků zabývajících se touto tematikou.

Otázka panelových sídlišť je dnes více než aktuální a potřeba situaci řešit je více než nutná. Tato práce je tedy pokusem o jakýsi souhrn znalostí v tomto oboru a pokouší se nastínit nejvhodnější řešení panelových sídlišť.

Jedním z hlavních cílů práce je ukázat, že panelová sídliště nemusí být tak ztracená a neestetická, jak by se mohlo zdát. Budou zde tedy nastíněny názory v této problematice ne zcela běžné. Dalším cílem práce je zjistit, zda probíhající humanizace a revitalizace probíhá správně, a to z urbanistického hlediska, ale i z hlediska spokojenosti obyvatel sídlišť. Tím se bude zabývat především praktická část této práce.

Nejprve bude v práci zmíněna stručná historie výstavby, protože bez pochopení minulosti a důvodů ke vzniku tohoto fenoménu nelze řešit jeho budoucnost. V rámci toho bude nastíněno i srovnání s ostatními evropskými státy. Kritika panelových sídlišť je všudypřítomná, a proto zde budou zmíněny různé názory z negativní, ale i pozitivní kritiky. Dále pak bude rozebrána otázka estetiky těchto staveb, jejich současný stav a řešení.

Otázka správné regenerace, jejího postupu a vůbec užitečnosti pak bude jedním ze stěžejních bodů teoretické části práce. Další velice podstatnou částí pak bude budoucnost panelových domů, co s nimi bude za několik desítek let, jak k nim budou lidé přistupovat a jaké bude celkové povědomí o nich. Stejné jako dnes nebo zcela odlišné?

V praktické části pak bude řešeno, nakolik jsou se stavem panelových domů, jejich humanizací a revitalizací a vůbec existencí, spokojeni obyvatelé panelových sídlišť.

Práce se bude opírat o několik publikací pojednávajících o tomto tématu, nebo se ho alespoň částečně dotýkajících. Z knižních zdrojů se jedná především o knihy řešící suburbanizaci, rozdíly mezi venkovem a městem, či knihy o lidech zde žijících a v neposlední řadě i knihy věnující se celkově tomuto fenoménu. Z článků to pak budou konkrétní názory či studie nahlížející na problémy a výhody těchto staveb či na jejich celkové shrnutí.

Literární rešerše

Problematikou panelových sídlišť se zabývá mnoho publikací. Tato práce stojí na několika z nich.

Zajímavá je studie Jiřího Musila *Lidé a sídliště* o jím provedeném sociologickém průzkumu z konce 70. let, zabývající se jeho výsledky a ukazující především demografické skutečnosti života na sídlišti.

Nejen z této knihy pak některé informace přebírá detailní studie studentů Vysoké školy uměleckoprůmyslové vydaná u příležitosti výstavy Husákovo 3 + 1, na které bylo možno spatřit rekonstrukci typického panelákového bytu ze 70. let. Tato publikace se zabývá pohledy ze všech stran na panelové sídliště, panelový byt, a okolnosti s nimi spjaté. Jedná se o knihu *Husákovo 3 + 1* od Lady Hubatové-Vackové a Cyrila Říhy.

Velice poučné jsou i publikace z řady *Sídliště*. První z nich pojmenovaná *Sídliště: Zrcadlo nastavené době* a napsaná Bohumilem Blažkem pojednává především o rozdílech či podobnostech mezi českými sídlišti a jejich vznikem a sídlišti v ostatních evropských státech. Dozvídáme se zde, v čem jsou si podobné a v čem jsou naopak zcela odlišné. Další s názvem *Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita* je zpracovaná Karlem Maierem a J. G. Gerbertem a zabývá se otázkou vzniku sídlišť, jak faktického tak ideologického, dále pak stejně jako článek Bohumila Blažka rozdíly mezi českými a evropskými sídlišti a v neposlední řadě i urbanistickými předpoklady řešení sídlišť, jejich rezervami a možnostmi využití. Poslední je pak *Sídliště - díl druhý: Střízlivě i emocionálně* napsaná čtveřicí autorů Rostislav Švácha - Ladislav Lábus - David Kraus - Milada Vorlová. Tento společný článek čtyř odborníků s pro někoho zvláštními názory pojednává o estetice panelových sídlišť, o nesprávném pochopení humanizace a vůbec o emocionální stránce života na sídlišti.

Již výše zmíněný Karel Maier napsal i svou vlastní studii s názvem *Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení*. Tato studie se zabývá vznikem panelových sídlišť, tím, proč znamenají problém, jejich specifiky, nedostatky i pozitivními hodnotami. Na ty je nahlíženo jak z pohledu expertů, tak z pohledu jejich obyvatel. Dále je tu řešena podpora regenerace sídlišť státem a na závěr je zde rozsáhlá analýza pražských sídlišť.

Přehled použitých pojmů

V této práci se vyskytují některé odborné pojmy, bez jejichž vysvětlení není možné její správné pochopení. Zde jsou vysvětleny nejdůležitější z nich:

Humanizace – zlidšťování, polidštění. V souvislosti s panelovými domy dodání jisté kvality městskosti do sídlištních struktur, existence městského, veřejného prostoru, nejen toho soukromého (jednotlivé domy a byty).[1]

Regenerace – obnova, obnovení původního stavu, nová úprava, znovuzrození. Toto se týká především měst nebo jejích částí. Jde o postupy, při kterých se navrací původní činnost za podmínek, že se zároveň nestanou muzeem.[2] Tento pojem je tedy nadřazený revitalizaci i humanizaci panelových sídlišť.

Revitalizace – znovuoživení. Jde o postup, kterým u nefunkčního objektu nezměníme účel, ale umožníme znovunavrácení jeho funkčnosti.[3]

Sídliště – souhrn obytných budov v jedné části města, které tvoří logický a historický celek. V dnešní době se tak nazývají především nové části měst, které jsou či byly primárně stavěny jako obytné zóny, ve kterých žije rozrůstající se městská populace, především v panelových či jiných obytných bytových domech, a mají zde své vlastní obchody, školy a parky.[4]

---

[1] http://moderniobec.ihned.cz/c1-13933700-humanizace-sidlist-ocima-architekta, vyhledáno 14. 5. 2011.

[2] PEK, Tomáš. *Financování provozu, údržba a obnova památek*. Praha: Oeconomica, 2007, s. 75.

[3] Ibidem.

[4] http://cs.wikipedia.org/wiki/S%C3%ADdli%C5%A1t%C4%9B, vyhledáno 20. 5. 2011.

1. Fenomén výstavby panelových domů

1.1. Faktory vzniku fenoménu

První formy sídliště byly překvapivě zakládány již v Egyptě, a to pro dělníky pracující na stavbách pyramid. Dokonce zde bylo možno spatřit i starověkou obdobu toho, co je dnes nazýváno občanským vybavením.[5]

První novověká sídliště pak vznikala na počátku průmyslové revoluce v Anglii. Zde sloužila továrním dělníkům, kteří potřebovali bydlet poblíž svých pracovišť. Později pak došlo k rozšíření i do USA a Německa. Podoby sídlišť se ale na různých místech lišily.[6]

Otázkou důstojného ubytování pro hodně lidí na jednom místě a zároveň za dostupnou cenu se od té doby zabývaly generace společenských reformátorů, vědců i podnikatelů, až později pak tento problém začal zajímat také architekty.[7]

Sídliště jako vhodná forma bydlení pochází především z teoretických koncepcí a vizí architektonické avantgardy 20. let 20. století, do které spadali například německý Bauhaus, francouzský Le Corbusier a ruští konstruktivisté. U nás pak například skupina PAS, která koncipovala systém průmyslově „vyráběného“ bydlení, a Josef Havlíček, který propagoval kolektivní bydlení.[8]

Historik moderní architektury PhDr. Rostislav Švácha nalézá kulturní a sociální kořeny výstavby panelových domů ve filozofii taylorismu z počátku 20. století v USA, který požadoval maximální zjednodušení stavebního průmyslu. Dále pak v levicovém zaměření architektonické avantgardy Meziválečného Československa.[9]

Pro všechny meziválečné avantgardní architekty představovala sídliště jakési zhmotnění abstraktních ideologických principů, a to:[10]

- *rovnosti* - všem je poskytováno standardní bydlení,
- *sounáležitosti ke komunitě* - lidi od sebe neoddělují hradby a zdi, ale spojuje je otevřený prostor,
- *pravdy a otevřenosti* - domy vyjadřují svou funkci, nic nepředstírají, „nezdobí se“ pro pohledy zvenčí.

---

[5] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 2.

[6] Ibidem.

[7] Ibidem.

[8] Ibidem.

[9] http://www.npu.cz/novostavby/vypis/detail/6561/, vyhledáno 14. 5. 2011.

[10] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 2.

Jejich uskutečnění však přineslo velké rozčarování. Rovnost se mnohde zhmotnila do uniformity a fádnosti, společenství je pak pociťováno jako přelidnění a ztráta soukromí a intimity.[11]

Již při prvních realizacích bylo jasné, že výstavba sídlišť bude znamenat obrovskou změnu v kultuře bydlení. Pojem „sídliště“ nahradil původní odborné pojmenování „nové obytné soubory“. Jejich výstavbu považoval Jiří Musil, zakladatel moderní sociologie města, který, jak již bylo řečeno, řídil na konci 70. let minulého století rozsáhlý výzkum sociálního fungování našich sídlišť, za jeden z *„nejvýznamnějších znaků socialistické výstavby měst a socialistické architektury. Budování obytných souborů bylo spojeno se změnami v koncepci bytů, obytných budov, služeb a obchodní sítě, vedlo k novému způsobu zastavění, a tím i k netradičnímu pojetí volných ploch, znamenalo radikální změnu ve vztahu mezi komunikacemi a obytnými domy, v řešení dopravní sítě v obytném území, promítalo se do změn ve vztahu mezi veřejnými a soukromými prostory a vedlo rovněž k vytvoření zcela nových a větších dimenzí jednotlivých prvků prostředí, ve kterém lidi bydlí.“*[12]

Vzrůst panelového fenoménu byl tak rapidní především kvůli společenskému tlaku, který nastal po 2. světové válce, kdy byla potřeba zajistit v co nejkratší době pro co největší počet obyvatel co nejlevnější bydlení.[13]

Případnými sociologickými či psychologickými důsledky, které by mohl takovýto způsob výstavby přinést, se tehdy nikdo nezabýval. Převaha materiálních vlivů odsunula do pozadí všechny otázky týkající se psychiky a skutečného života člověka. Informovaní odborníci věděli, že alternativ industrializace stavebnictví je více, bohužel však převládala ekonomická minimalizace nákladů. Architekti tak neměli šanci uplatnit svá vlastní pojetí, jelikož zde panoval systém direktivního plánování, který se opíral o vžité stereotypy a udával vše počínaje stavebními postupy a formami zástavby a konče velikostí a druhy stavebních objektů. Každý náznak snahy o architektonickou kvalitu byl zmařen a každý neobvyklý tvar byl považován za nefunkční, neekonomický a tím také za zcela zbytečný.[14]

Existuje mnoho typů sídlišť, dokonce i v samotné Praze je možno nalézt velké odlišnosti. Jedná se především o rozdíly ve velikosti, architektuře a způsobu zastavění. Pojem sídliště se všemi svými nešvary a typickým životem na něm, si však většina lidí spojuje především se sídlišti ze 70. let 20. století, například s

---

[11] Ibidem.

[12] MAIER, Karel. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis,* 2003, roč. 39, č. 5, s. 653 – 666, s. 654.

[13] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 47.

[14] Ibidem, s. 48.

pražským Jižním Městem (Obrázek 1).[15] Tato sídliště jsou skutečně ta netypičtější, ale zároveň se na nich dá nejlépe deklarovat obhajoba jejich výstavby.

Nejsou ovšem sídliště jako sídliště, a jejich velikost, kompozice a půdorys jsou právě jedny z aspektů určující spokojenost lidí s životem na nich. V megalomanských projektech sídlišť, jako je například právě pražské Jižní Město, se člověk hůře orientuje a celkově se zde může cítit naprosto odlišně než na menších sídlištích jako je například pražská Krč s půdorysem nákupní ulicové zóny nebo sídliště Jalodvorská, které je malé, prostorově uzavřené, typu „rondelu“, navíc s oživujícím prvkem původní zástavby (Obrázek 2).

Obrázek 1: Pražské sídliště Jižní Město

Zdroj: bydleni.idnes.cz, vyhledáno 14. 5. 2011

Obrázek 2: Pražské sídliště Jalodvorská

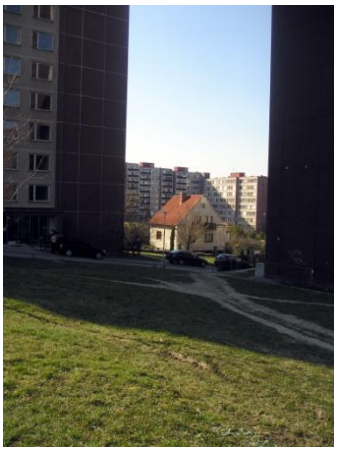

Zdroj: image.,google.cz, vyhledáno 15. 5. 2011

[15] Ibidem, s. 51.

Od konce 2. světové války docházelo v 70. letech k nebývalému nárůstu počtu obyvatel, k tzv. baby-boomu generace Husákových dětí (viz Obrázek 3). Aby se udržel alespoň stávající bytový standard, bylo třeba rapidního zvýšení počtu nových bytů, především pak v Praze. A právě v tomto smyslu bytová výstavba 70. let obstála. Nárůst počtu bytů byl téměř dvojnásobný oproti šedesátým a osmdesátým létům. A také čtyřikrát větší než v posledním desetiletí 20. století.[16]

Obrázek 3: Počet obyvatel ČR v letech 1968 - 1989

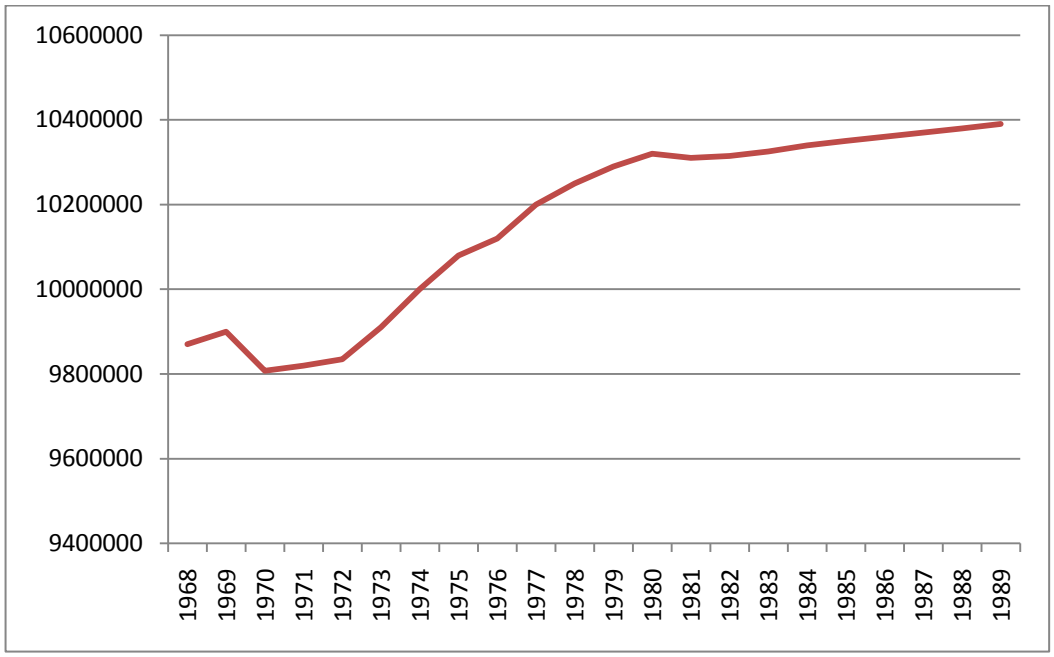

Zdroj: HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 20

Ať si tedy o tehdejší výstavbě myslíme cokoliv, jedna věc je nesporná – díky její kvantitě se pro většinu obyvatel udržela kvalita bydlení, ba se dokonce zvýšila.

Na straně druhé jsou zde samozřejmě i stinné stránky tohoto fenoménu, jako například velice nízká technická jakost či plánovaná odhadovaná životnost těchto bytů, která je velice zarážející, když si uvědomíme, že s tak masovou výstavbou bylo počítáno pouze pro jednu generaci lidí.[17] Jak bude ale ukázáno v dalších částech této práce, i tato životnost je nyní považována za přežitek tehdejší doby.

[16] Ibidem, s. 20.

[17] Ibidem, s. 22.

1.2. Srovnání s ostatními evropskými státy

Problematika našich sídlišť se na rozdíl od těch ve vyspělé Evropě poněkud liší, a to především proto, že doba „okouzlení“ sídlišti začala později a trvala podstatně déle. V Evropě začala brzy po válce, v 60. letech vrcholila a 70. léta již znamenala ústup. Například v Dánsku začali obyvatelé v 70. letech sídliště opouštět a dnes slouží jen nejchudším vrstvám. [18]

Oproti tomu u nás začala výstavba až v 50. letech, 70. léta byla jejich největším vrcholem a konec byl způsoben až ukončením státní komplexní bytové výstavby po roce 1989.[19]

Panelová sídliště se tedy stala fenoménem nejen východní, ale i západní Evropy. Spoustu let byly veškeré absurdity panelové výstavby připisovány totalitnímu režimu, ale architekti s urbanisty dokázali to samé vytvořit i uprostřed demokratického západu. Nejedná se tedy o plod komunismu, nýbrž spíše o pýchu technokratického rozumu.[20]

Zajímavé je srovnání s další skandinávskou zemí, Finskem. Na rozdíl od našich sídlišť, která byla většinou vystavována na tzv. „zelené louce“, tedy na místech, na kterých nic nestálo, a pokud ano, muselo to novým technologiím z cesty ustoupit, ve Finsku naopak půdorys ustupoval stromům. Okolo sídlišť je tedy možné spatřit lesy, skály a další prvky z přírody.[21]

Naopak například se sídlištěm Scampia v italské Neapoli (Obrázek 4) je možno nalézt několik strukturních podobností s našimi sídlišti (například s pražským Jižním Městem), jedná se například o:[22]

- vznik v krátké době,
- prezentaci projektu jako prestižního a vzorového,
- výstavbu „na zelené louce“, bez návaznosti na modelaci krajiny a venkovskou sídelní a cestní síť,
- primát širokých rychlostních komunikací, zanedbání cest pro chodce,
- centralizaci škol do obřích objektů, podobně i obchodů a služeb, přičemž chybí živý parter (například záhony květin okolo těchto budov apod.).

---

[18] Sídliště včera a dnes. *Mladá fronta Dnes*. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65, s. 65.

[19] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. Umění a řemesla. 1998, roč. 40. Č. 4. S. 2 – 6, s. 2.

[20] BLAŽEK, Bohuslav. Sídliště, Zrcadlo nastavené době. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 40- 48, s. 46.

[21] Ibidem, s. 41.

[22] Ibidem, s. 44.

Obrázek 4: Sídliště Scampia v italské Neapoli

Zdroj: images,google.cz, vyhledáno 27. 5. 2011

Na srovnání panelových sídlišť s ostatními evropskými státy lze také vypozorovat určité „obhajující“ faktory vedoucí k jejich vzniku.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, po druhé světové válce neuvěřitelně vzrostl počet obyvatel, a během 60. let u nás panovala bytová nouze. Celé, klidně i mnohočlenné rodiny bydlely velice skromně, tenkrát ve standardních dvoupokojových bytech. Někdy, právě kvůli nedostatku bytů dokonce bydlelo v jednom bytě i více rodin. V roce 1967 u nás připadalo na 1000 obyvatel 300 bytů a 767 místností, což nás v Evropě řadilo k pomyslnému „chvostu“ – v západoevropských státech již tenkrát platilo, že v průměrném bytě je více místností než lidí.[23]

Velké nedostatky se objevovaly i v kvalitě základní vybavenosti bytového fondu. Na rozdíl od evropského standardu, v Československu byl ještě na konci 60. let vodovodní rozvod součástí vybavení domácností pouze u 49 % bytů (v Česku 57,6% bytů) a koupelnu se záchodem bylo možné nalézt pouze v každém třetím bytě, jinak na patře jako společné, nebo dokonce vůbec ne.[24]

Tento nedostatek také vedl k tomu, že panelové domy byly svého času na rozdíl od evropských zemí považovány za nadstandard. Jak ukázaly výzkumy ze 70. let, mnozí lidé měli pocit, že si „polepšili“ a zvýšili svůj sociální status přestěhováním se do těchto výškových budov.[25]

Při výstavbě zde nebyl záměr, že panelové domy budou sloužit jako sociální bydlení pro nejchudší, naopak. V západní Evropě zde ovšem tento záměr byl, a tak ani není divu, že nyní panelové domy ve Francii, Anglii, Švédsku, Finsku a dalších

---

[23] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 18 - 19.

[24] Ibidem, 20.

[25] VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Sídliště: opepřit, zahustit!. *Respekt*. 2007, roč. 18, č. 45, s. 60 – 61, s. 60.

zemích skutečně slouží těm nejchudším vrstvám. V ČR se sídliště sociálním bydlením doposud nestala. V panelových domech zde bydlí skoro všechny vrstvy obyvatel. Dosah „panelové výzvy“ je tudíž o to větší.[26]

1.3. Rozdílnost jednotlivých sídlišť

Přesto, že panuje všeobecné tvrzení o tom, že všechny panelové byty jsou stejné, lze vysledovat určité odlišnosti mezi jednotlivými typy bytů i domů. Například v Praze lze při určitém zjednodušení vysledovat zhruba tři generace sídlišť. Liší se především velikostí, architekturou a způsobem zastavění. Zpočátku využívala nová výstavba volné plochy uvnitř starších čtvrtí, později pak neobydlené okraje Prahy a na konec, jak již bylo řečeno, vznikla nutnost stavět „na zelené louce“.[27]

První generace sídlišť je reprezentována výstavbou ve Vršovicích a v Kobylisích. Tato poměrně malá sídliště si ještě zachovala lidské měřítko. Lidské měřítko se vztahuje k těm charakteristikám prostředí, které u člověka přispívají k pocitu spokojenosti s místem, kde žije. Jeho pozdější nerespektování souvisí především s extrémní koncentrací výškových budov a lidí. Prvním obytným celkem, kde byla poprvé použita typizovaná řešení ve velkém měřítku a stavební prvky byly hromadně vyráběné, bylo sídliště Solidarita ve Strašnicích (Obrázek 5).[28]

Obrázek 5: Pražské sídliště Solidarita

Zdroj: images,google.cz, vyhledáno 14. 5. 2011

[26] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 2.

[27] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 50.

[28] Ibidem.

Druhá generace sídlišť byla podnícena Chruščovovou kritikou stalinské architektury (to se projevovalo především odstartováním používání betonových panelů, stavbou větších oken a pokládáním plastového linolea místo parket[29]). Během této doby vzniklo například sídliště Invalidovna (v roce 1961) nebo Petřiny. Došlo zde ke kombinaci panelové technologie a tradičních způsobů stavění. Z úsporných důvodů se právě v této době začalo uvažovat o možnosti zakládat rozsáhlejší obytné celky s jednotnou urbanistickou koncepcí. V tomto duchu byla poprvé řešena rozsáhlá pláň na Pankráci.[30] Právě v tomto období již šly stranou ony utopistické vize o kolektivistických sídlištích uprostřed přírody.[31]

Třetí generace pražských sídlišť je vymezena zhruba koncem 60. let (resp. počátkem 70. let) a rokem 1989. Patří sem statisícové celky, často označované jako „nová pražská města“ - Severní, Jižní a Jihozápadní Město.

Zajímavé je, že na konci 50. let byl průměrný počet podlaží pět, na začátku 60. let osm (např. Invalidovna) a jen o něco později již dvanáct (např. Krč).[32]

Různé panelové byty a domy lze vysledovat v celé České republice. Podíl jednotlivých kategorií bytů zobrazuje Obrázek 6. Různá velikost bytů znamená především jejich rozdílné vnitřní uspořádání.

Obrázek 6: Kategorie panelových bytů v ČR (podíl v procentech)

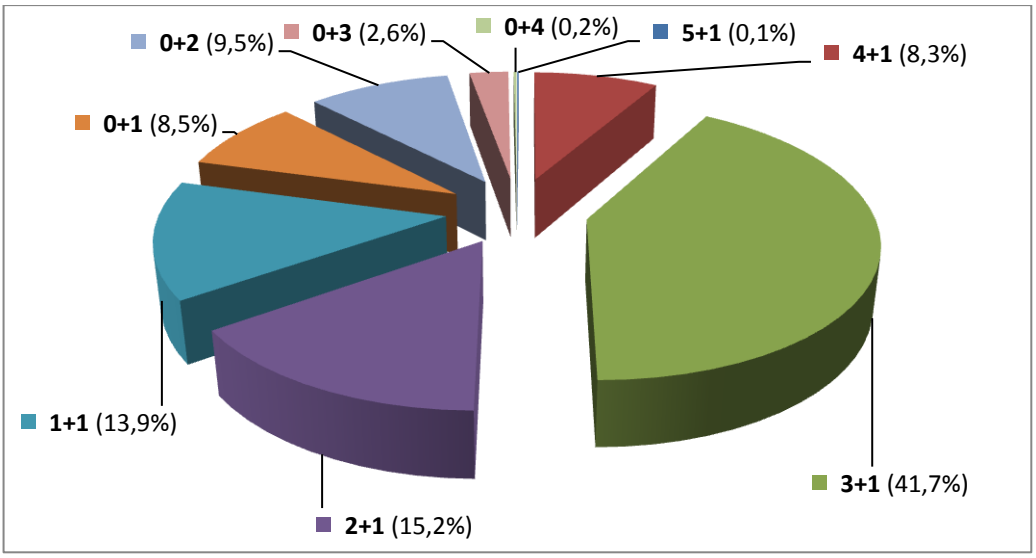

Zdroj: Zchátralá sídliště čekají opravy. Hospodářské noviny: Praha. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1

---

[29] MOTÝL, Ivan. Doba paneláková. *Týden*. 23. 4. 2007, roč. 14, č. 17, s. 24 – 25, s. 24.

[30] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 50.

[31] MOTÝL, Ivan. Doba paneláková. *Týden*. 23. 4. 2007, roč. 14, č. 17, s. 24 – 25, s. 25.

[32] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 221.

2. Kritika panelových sídlišť

2.1. Vývoj postojů a kritiky panelové výstavby

Celková historie sídlišť je vlastně také historií vývoje názorů na jejich vady či klady. První větší realizace v 2. polovině 50. let přinesly vystřízlivění z krásných vizí o zářícím městě v zeleni a postupem času kritika stále sílila.

Prvním objektem kritiky byly nedostatky domů a bytů zapříčiněné nezvládnutou a zanedbanou technologií „zprůmyslněného“ stavebnictví, dále pak špatné občanské vybavení obytných celků, tedy vybavení školami, obchody, sportovišti apod.

Zásadní kritika sídlišť, jejich domů a bytů sílila v 70. a 80. letech. Nejprve mezi architekty, poté i mezi širokou veřejností. Šlo o to, že sídliště podle nich byla špatná už jako princip – jsou příliš stejná, je tam příliš lidí pohromadě a jejich prostorové uspořádání neumožňuje rozlišit veřejné prostranství od soukromého prostoru, a návštěvníkovi zvyklému na tradiční město pak neposkytuje základní informace o tom, kde má co hledat.[33]

Odsouzení sídlišť pak kulminovalo po roce 1989. Sídliště se totiž stala jakýmsi zhmotnělým pozůstatkem minulosti, na kterou by většina lidí nejraději zapomněla. Byla šedá, uniformní, nelidsky grandiózní. Dostaly se sem zprávy ze zahraničí o tom, že na některá sídliště by se slušný občan ani ve dne neodvážil. Na většině míst totiž sídliště již byla sociálním bydlením nebo se v něj začala proměňovat. Zahraniční experti, mající zkušenost s vývojem obdobně velkých projektů sociální výstavby na Západě, se také nevyjadřovali příliš pozitivně.[34] Tvrdili, že se schyluje k zániku sídlišť, k jejich postupnému opouštění a následnému vzniku ghett.

Tím někteří naši odborníci a díky mediální dramatizaci také „nesídlištní“ veřejnost, dospěli k názoru, že k nezdárnému konci spějí i naše sídliště. Nejlepším řešením pak podle nich bylo ponechat sídliště svému osudu a co nejrychleji z nich utéct. Lidé přeci chtějí bydlet v domech se zahrádkou, ne v těchto chátrajících objektech.

Jakým překvapením pak pro mnohé bylo, když se jednotliví odborníci začali zajímat i o názory lidí žijících na sídlištích. Ukázalo se, že se svými domovy jsou více méně spokojeni. Chtěli jen trochu více zájmu a péče o čistotu a údržbu okolí

---

[33] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 2.

[34] MAIER, Karel. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis,* 2003, roč. 39, č. 5, s. 653 – 666, s. 654.

domů, jejich vstupů a chodeb. Také o sídlištní zeleň bylo podle nich málo pečováno. [35]

Jiří Musil ve svém již zmiňovaném sociologickém průzkumu ze 70. let zjistil, že obyvatelé sídlišť byli dokonce o něco spokojenější než ti, kteří bydleli ve starých čtvrtích. Měli více prostoru a lepší podmínky pro děti. Paradoxně totiž zde děti měly více prostoru pro trávení volného času venku se svými kamarády než děti žijící v centru měst. Rodiče děti spíše vypustí mezi „paneláky“ než například na Legerovu ulici. Monotónnost sídlišť tedy trápila spíše architekty než jejich obyvatele.[36]

Postupně se tak začaly prosazovat racionální postoje založené na chápání velkého nedostatku bytů a zároveň uvědomění si, že panelové domy tvoří třetinu celkového bytového fondu ČR. Proto se dospělo k názoru, že bude lepší sídliště postupně zlepšovat, udržovat, aby zde lidé rádi bydleli a pracovali, a ne je zatracovat a odepisovat.[37]

Přesto nelze popřít, že tyto domy mají své nedostatky. Mezi nejčastěji kritizované nevýhody těchto domů patří:[38]

- Vzhled domů, jejich architektura, nedodělanost
- Všechno je stejné – dveře, okna, dispozice
- Malé místnosti
- Špatná zvuková izolace

2.2. Klady, potenciály a výhody panelových domů

Jak je popsáno výše, lidé si postupně začali uvědomovat, že vedle stinných stránek je tu i mnoho těch světlých. Začaly se tak objevovat i názory pozitivní.

Sídliště mají mimo jiné určité urbanistické potenciály:[39]

- Výhodná je určitě poloha v organismu města, která na rozdíl od většiny západních zemí nebyla ovlivněna cenami pozemků, rentou ani tím, že by sídliště byla zakládána až jako druhořadé bydlení.

---

[35] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 2.

[36] NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

[37] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 3.

[38] Sídliště včera a dnes. *Mladá fronta Dnes*. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65, s. 61.

[39] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 3.

- Jsou zde relativně dobré hygienické podmínky a kvalitní krajinný rámec okolí.
- Nachází se zde velké vnitřní rozvojové územní rezervy, jelikož některá zařízení občanské vybavenosti nebyla postavena a primitivní stavební technologie nebyly schopny efektivně využít celého území. Tyto plochy jsou tudíž většinou v dosahu technické infrastruktury s volnou kapacitou, a především mohou být atraktivní i pro komerční investice, protože mají kolem sebe intenzivně zastavěné obytné území.

Z hlediska sociálních i územně technických předpokladů jsou na tom tedy naše sídliště většinou lépe než veřejné projekty bydlení, které vznikaly v jiných zemích, v podmínkách fungujícího trhu, pluralitních forem výstavby a vlastnictví bytů.[40]

Paní Jane Jacobsová ve své knize *Smrt a život amerických velkoměst* říká, že ve správné městské čtvrti by měly být domy různého stáří, stavební kvality i různého využití.[41] Existence panelových sídlišť tedy přispívá k definici města jako takového.

Mezi nejčastěji zmiňované výhody panelových domů patří především:[42]

- Slušný standard bydlení
- Celkem dobrá dispozice jednotlivých bytů
- Zázemí - sušárny, mandly, kočárkárny

Obyvatelé panelových bytů si pak chválí především:[43]

- zdravou polohu ve městě a okolí sídliště
- světlé a dobře vytápěné byty
- klid a dostupnost obchodů a zeleně

Možná není daleko doba, kdy na sídlištích znovu objevíme některé z hodnot, které se do nich jejich tvůrci snažili vložit.

---

[40] Ibidem.

[41] MAIER, Karel. Návrat na sídliště: Jižní Město. *Architekt*. 2005, 3, s. 26.

[42] Sídliště včera a dnes. *Mladá fronta Dnes*. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65, s. 61.

[43] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 3.

3. Humanizace a revitalizace panelových domů

3.1. Nutnost revitalizace a humanizace

3.1.1. Zaznamenané závady a nedostatky

Od konce devadesátých let 20. století až do současnosti byla a je neustále řešena otázka budoucnosti panelových sídlišť. Po všech zváženích zahrnujících jak špatné zkušenosti na Západě, tak ale zároveň malý počet bytů a názory obyvatel v panelových domech žijících, se dospělo k závěru, že je nesmysl panelové domy nechat na pospas svému předurčenému osudu, ale raději se o ně začít starat a zajistit jejich přestavbu.

Revitalizace panelových domů je nutná především kvůli nedbalé údržbě, která byla do počátku revitalizace zaznamenána. Opravy byly neustále odkládány a stav budov se tedy neustále zhoršoval. Velkým důvodem pro opravy byla také obrovská útrata peněz za spotřebu energie a teplé vody. Spotřebu bylo nutno snížit, proto se rozhodlo začít se zateplováním budov.[44]

Jelikož jedním z hlavních cílů výstavby bylo také, aby byla co nejlevnější, docházelo ke špatnému provedení prací a obvodové pláště a střechy byly netěsné.[45]

Jiří Veselý, odborník na panelové domy říká, že nejvíce postižené domy byly ty, které byly postaveny do roku 1980. Docházelo k technickým vadám již při výrobě, používány byly nekvalitní materiály, nedodržovaly se technické předpisy a stavební dozor byl pouze jakousi formalitou. Na konci 80. a počátkem 90. let již byly používány o něco lepší technologie a materiály než dříve. I tak se ale na nich, na zateplení i na vzhledu stále šetřilo.[46]

Ne zcela šťastné je také urbanistické řešení celých sídlišť. Velký problém nastal například s parkovišti. Dříve se počítalo v průměru s jedním autem na deset bytů, dnes je to minimálně 1:1. Dále se jedná o nedostatek zeleně, veřejných ploch, obchodů, sportovišť apod.[47] Málokteré socialistické sídliště navíc dodržuje strukturu města s ulicemi a náměstími.[48]

---

[44] Zchátralá sídliště čekají opravy. *Hospodářské noviny: Praha*. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1.

[45] Ibidem.

[46] Sídliště včera a dnes. *Mladá fronta Dnes*. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65, s. 61.

[47] Ibidem.

[48] NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

Snad nejznámějším, stále dokola omílaným problémem, je doba životnosti panelových domů. Je sice pravdou, že když se tyto domy stavěly, skutečně se počítalo s životností cca 30 – 40 let, dnes již ale reálně nehrozí, že by se snad nějaký panelový dům zřítil. Hlavní nosná konstrukce je totiž z železobetonu a má tedy neomezenou životnost.[49]

Přesto se naleznou problémy, které se objevují právě v důsledku předpokládané doby životnosti při stavbě těchto domů. Jedná se například o spoje mezi panely, do kterých se může dostat vlhkost a výztuž začne korodovat, může tak dojít k destrukci spoje, případně i části stavby. Možnost takových havárií ovšem bývá často dramatizována, může k nim dojít jen tehdy, pokud stav domů není průběžně sledován. Dá se jí pak předcházet izolačními vrstvami, tedy zateplováním.[50]

3.1.2. Cíle revitalizace

Prováděné úpravy by měly docílit toho, že bydlení v panelových domech bude bydlením na úrovni, odpovídající současnému standardu a vhodné a atraktivní i pro příští generace.[51]

Tomu má dopomoci nejenom revitalizace domů jako takových, ale především humanizace jejich prostředí. To znamená dodání určité kvality městskosti do sídelních struktur, existenci městského, veřejného prostoru, ne jen toho soukromého představovaného jednotlivými domy. Veřejný prostor je pak představován ulicemi, náměstími, parky a městským parterem.[52] Na sídlištích schází zejména prostor poloveřejný a polosoukromý, nějaká intimnější místa mimo dům. To ale tvar a rozměry budov ztěžovaly, někdy až znemožňovaly.[53]

Dále dochází ke snaze o implementaci alespoň nějakých architektonických prvků do prostor sídlišť, například dostavbou dalších obytných či komerčních budov, kostelů, zařízeních pro volný čas atd. Důležité je podle expertů především

---

[49] Pořad RETRO, Česká televize, 10. 1. 2009.

[50] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 4.

[51] Zchátralá sídliště čekají opravy. *Hospodářské noviny: Praha*. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1.

[52] http://moderniobec.ihned.cz/c1-13933700-humanizace-sidlist-ocima-architekta, vyhledáno 14. 5. 2011.

[53] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 223.

vytváření ploch k rekreačnímu, sportovnímu a kulturnímu vyžití a tvorba pracovních příležitostí zejména v terciární sféře.[54]

Experti si stěžují především na špatnou statiku budov a některých stavebních dílů, na nedostatečné tepelné izolační vlastnosti obvodových konstrukcí a oken domů, na špatný (fádní, esteticky odpudivý) architektonický výraz, na nediferencované, špatně řešené veřejné prostory a na absenci tradičních znaků městské výstavby. Zároveň však někteří z nich znovuobjevují původní hodnoty, jež měly návrhy sídlišť, a propagují návrat k nim.[55]

Cíle revitalizace jsou velmi rozmanité. Jak je vidět, někteří experti považují za nejdůležitější implementaci architektonických prvků, další pak návrat k původním hodnotám a jiní pak zase vidí jako potřebný vznik poloveřejného a polosoukromého prostoru. Bylo by proto vhodné vytvořit ucelenou koncepci požadovaných výsledků revitalizace, kterou by se pak řídila veškerá revitalizace a humanizace českých sídlišť. Bohužel se zdá, že nějaký konsensus je v tomto případě spíše nemožný a přihlédneme-li k tomu, že změny jednotlivých domů již probíhají, na mnoha místech už je na určení správných cílů revitalizace pozdě.

3.1.3. Technický stav domů

V roce 2000 byla schválena *Koncepce oprav panelových domů bytového fondu hlavního města Prahy* řešící nutné opravy panelových domů. Při zpracování této koncepce vycházeli odborníci z průzkumu jejich technického stavu.[56] Rozdělili je pak do pěti kategorií od uspokojivého až po havarijní stav, jak je možno vidět v následující tabulce.

---

[54] Šeď života na sídlištích může dostat zářivější barvy. *Hospodářské noviny: Hejtmanské noviny*. 11. 6. 2001, roč. 45, č. 112, s. 5.

[55] MAIER, Karel. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis,* 2003, roč. 39, č. 5, s. 653 – 666, s. 657.

[56] Zchátralá sídliště čekají opravy. *Hospodářské noviny: Praha*. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1.

Tabulka 1: Počet a technický stav panelových domů v ČR

Bytové objekty panelové				Hodnocení technického stavu domů*			
Období výstavby	**Počet domů**	**Počet sekcí**	**Počet bytů**	**1**	**2**	**3**	**4**
1951 - 1960	20	43	564	-	1	15	4
1961 - 1970	36	143	3435	-	8	23	5
1971 - 1980	180	531	17080	-	34	140	5
1981 - 1990	295	942	22311	-	121	168	6
1991 - 2000	51	219	4629	-	24	27	-
Celkem	**582**	**1878**	**48019**	**-**	**188**	**373**	**20**

**1 = dobrý stav objektu, 2 = uspokojivý stav objektu, 3 = nutnost velké opravy, 4 = velké poruchy v objektu, 5 = havarijní stav objektu*

Zdroj: Zchátralá sídliště čekají opravy. Hospodářské noviny: Praha. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1

Tabulka 1 ukazuje, že většina panelových domů byla postavena v 70. a 80. letech, a že právě domy z tohoto období nejčastěji potřebovaly velkou opravu (technický stav 3).

Autoři výše uvedené studie se také zabývali příčinami neuspokojivého stavu jednotlivých domů. Jejich rozdělení zobrazuje Obrázek 7.

Obrázek 7: Příčiny závad konstrukcí panelových domů v ČR

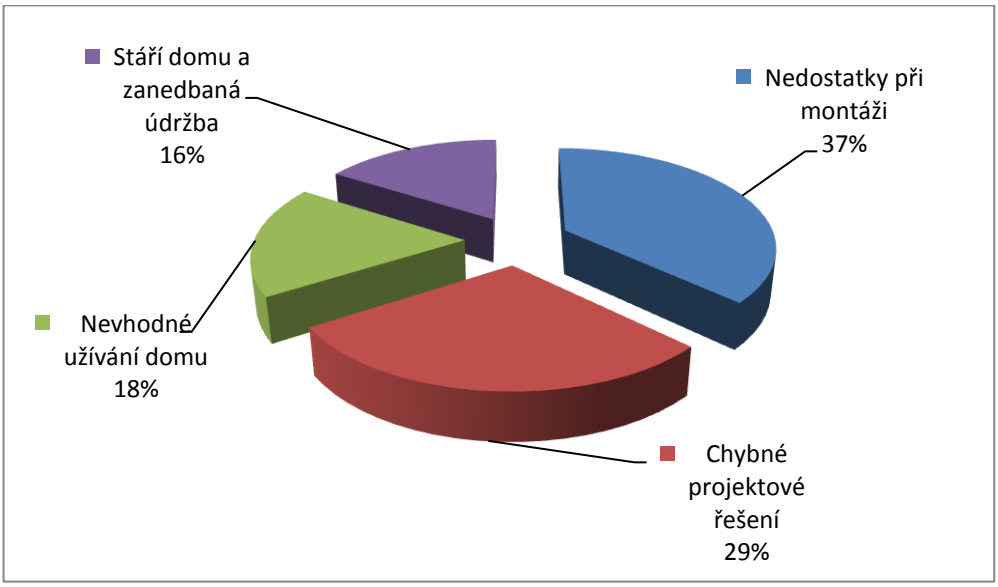

Zdroj: Sídliště včera a dnes. Mladá fronta Dnes. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65, s. 61

Jak je vidět, největší a zásadní příčinou závad není stáří domu, jak by mnozí předpokládali, mnohem častěji se jedná o nedostatky způsobené již při samotné montáži panelových domů. Ty je tedy nutné neustále redukovat.

Zajímavé je, že panel jako stavební technologie se zřejmě právě kvůli těmto nedostatkům přestal zcela používat. Je ale důležité si uvědomit, že panel jako stavební hmota není nijak závadný, a že je možné ho používat a vytvořit tak zcela jiné stavby než panelové domy, které tento způsob stavění „proslavily“. I přesto, že je ho dnes možné používat mnohem rafinovaněji než za socialismu, firmy raději staví z cihel i vícepodlažní domy. Podle nich je zde totiž konzervativní trh a tak raději zůstávají u zděné technologie.[57]

3.2. Estetika panelových sídlišť

Přesto, že se dospělo k všeobecnému názoru, že panelové domy je nutné revitalizovat, naleznou se i lidé, kteří s probíhající revitalizací a humanizací buď zcela, nebo alespoň částečně nesouhlasí. Tvrdí, že i panelová sídliště mají svou estetickou hodnotu, kterou je třeba do jisté míry uchovat příštím generacím.

Tito odborníci zde vidí to, co jiní přehlížejí. Často je to zapříčiněno i tím, že zde dotyční bydlí. Pohled člověka, který má s panelovým domem osobní zkušenost, bude vždy trochu odlišnější od názoru člověka, který má možnost dané prostředí pozorovat pouze „zvenčí“.

Profesor Rostislav Švácha upozorňuje na podobnost mezi „paneláky“ a abstraktními obrazy Pieta Mondriana (Obrázek 8).[58] Například sídliště Modřany prý v sobě skrývá jakousi „Mondrianovskou estetiku“ zdynamizovanou a převedenou do třetího rozměru a do mamutího měřítka. Popisuje, jak jednotvárné povrchy této „stavebnice“ umocňují geometrickou čistotu hranolových domů, jak se mění skladba ozářených a zastíněných ploch, jak se v oknech zrcadlí blankytná modř oblohy a růžová a zlatá barva červánků. Švácha je fascinován i tím, jak se rozhýbávají konfigurace hranolových domů, mění se jejich zákryty a zužují a rozšiřují se mezery mezi nimi, když spěchá na autobus.

[57] NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

[58] Nizozemský malíř, vůdčí osobnost neoplasticismu.

Obrázek 8: Ukázka díla Pieta Mondriana

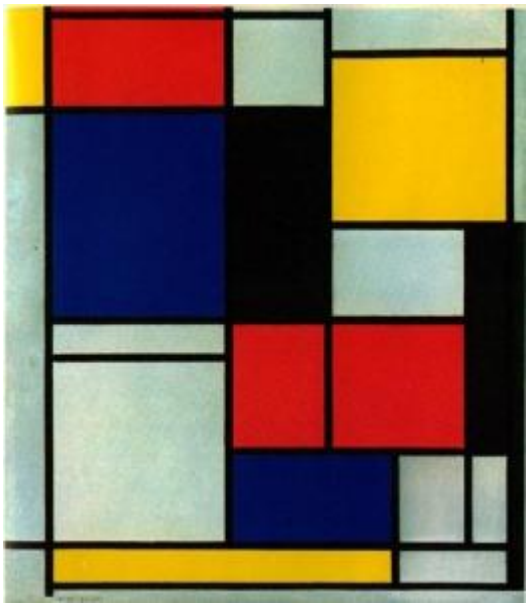

Zdroj: images.google.cz

Mnoho lidí by zřejmě tohoto historika považovalo za někoho s příliš radikálními názory. Možná až nesmyslnými. Profesor Švácha je jeden z těch, kteří zastávají názor, že humanizace panelových domů není krok správným směrem. A lituje, že si to neuvědomuje více lidí. Humanizace totiž podle něj zničí to jediné, *„v čem se sídliště esteticky povýšila nad byrokratickou tupost a ekonomickou krátkozrakost metod, které rozhodly o jejich vzniku, a nad neuvěřitelnou surovost a brutalitu svého stavebního provedení. Zničí Mondriana.“*[59]

Jak sám říká, existuje někdo, kdo je ještě více radikální než on. Je to jeho přítel David Vaughan, překladatel textů o architektuře do angličtiny. O pražském Jižním Městě, které sám Švácha nazývá *„nejošklivějším sídlištěm na naší planetě“*, říká, že je vlastně krásné, *„jako Stonehenge!“*[60].

Ak. Arch. Milada Vorlová, která se mimo jiné podílela na projektech sídlišť, je dalším člověkem všímajícím si na nich věcí, které zde pouhý návštěvník nepostřehne. Kromě již výše zmíněných postřehů pana Šváchy si všímá také toho, že sídliště je obklopeno vzduchem, domy jí nebrání ve vnímání přirozeného terénu ani výhledu do krajiny. Za slunečného dne jsou podle ní všechna okna zalita prudkým světlem a ve dne barevný dům šňůrami prádla se postupným stmíváním mění v jakousi mozaiku od jasných oken kuchyní po modravé blikání puštěných televizorů. Člověk zde usíná s hvězdami nad sebou (ne s reklamou či hlukem

[59] ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav, KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště – díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 49 – 52, s. 49.

[60] Ibidem.

z nočního života města) a budí se zpěvem ptáků (nikoliv skřípěním tramvají či motory aut).[61]

Samozřejmě, někdo sídliště právě pro tyto důvody nevyhledává. Ale pořád zde existují lidé, kteří odhalili dobrou stránku sídliště a rádi toto místo nazývají svým domovem. Módní teorie typu „rozpad ulicového schématu“ je těmto lidem lhostejná. Rádi by pak odrazili snahy kritiků sídlišť o regeneraci, humanizaci a zahušťování, která z nich podle Ak. Arch. Vorlové udělají obyčejná špinavá a hlučná města.[62]

Možná je scestné přirovnávat sídliště ke Stonehenge, ovšem alespoň trochu pravdy se ve výše uvedených názorech odborníků nachází. Velmi často to vypadá, že nad probíhající revitalizací se nikdo příliš nezamyslel. Její postup vypadá dosti neorganizovaně a vhodnost zasazení do konkrétního prostředí je také často sporná. Vznikají tak nesourodé, neladící, nevkusné stavby, které se na mnohých místech podobají kýči. Jednou z příčin tohoto stavu je pravděpodobně i to, že na spoustě panelových sídlišť se jednotlivé domy dělí na několik samospráv, a každá tato samospráva si sama rozhodne o způsobu nabarvení její fasády. Jak k sobě barvy korespondují, je pak zřejmě až druhořadý faktor. Důsledek toho můžeme vidět na Obrázku 9 zobrazujícím panelový dům v pražských Horních Měcholupech, kde co tři vchody, to jiná barva. Když se nedokáže sjednotit jeden panelový dům, jak by se pak mohlo sjednotit celé sídliště.

Obrázek 9: Panelový dům v pražských Horních Měcholupech

Zdroj: vlastní

Nezůstává však pouze u barvy, různé nástavby a přístavby jsou mnohde také trnem v oku. Vznikají tak zcela nesourodé celky, v nichž nelze nalézt jakékoli poučení z minulosti. Absence plánu před výstavbou panelových domů se pak rovná absenci plánu před plánovanou revitalizací. Je potřebné nevštěpovat jednoduchým prostým stavbám prvky, které ani nikdy neměly mít a také se pokusit zachovat

[61] Ibidem.

[62] Ibidem.

alespoň část původních domů pro další generace, dříve než kýč přesáhne původnost. Například na pražských Hájích je možné spatřit pokus o dostavbu dalších bytů na panelové sídliště (Obrázek 10). Výsledkem je jakýsi „patvar“, který zde nepůsobí zcela přirozeně.

Obrázek 10: Přístavba na panelovém domě na pražských Hájích

Zdroj: vlastní

3.2.1. Ochrana a hodnota panelových domů

Nejrůznější adaptace a změny vzhledu podle pana Šváchy vyplývají z nepochopení této architektury a v některých případech degradují tuto architekturu i celkový obraz městských sídel. Důležité je rozlišovat kvalitu od kvantity. Hodnotné příklady této architektury, například sídliště Lesná v Brně (Obrázek 11), které je považováno za „nejhezčí sídliště v Česku“, (ale i pražská sídliště Novodvorská, Ládví či Jihozápadní Město jsou posuzována jako ta kvalitnější), je potřeba udržet a dále rozvíjet a neměly by být ztotožňovány s výstavbou po roce 1968, která rezignovala na vyšší cíle (například již mnohokrát zmiňované Jižní Město v Praze).[63]

Jiří Musil považuje za zdařilá sídliště v Praze velké Ďáblice, protože je zde dostatek volných prostorů, nebo Pankrác s konceptem nákupní ulice, čímž se podle něj podařilo vytvořit městský prostor (Obrázek 12). Mimo Prahu pak také Hradec Králové, který si udržel eleganci a kvalitu, dále Zlín a Brno, která také mají svá měřítka kvality, a konečně pak sídliště Vajgar v Jindřichově Hradci, které od historického jádra odděluje velká vodní plocha.[64]

---

[63] http://www.npu.cz/novostavby/vypis/detail/6561/, vyhledáno 10. 5. 2011.

[64] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 224.

Obrázek 11: Brněnské sídliště Lesná

Zdroj: images.google.cz, vyhledáno 15. 5. 2011

Obrázek 12: Pražské sídliště Pankrác

Zdroj: images,google.cz, vyhledáno 15. 5. 2011

Probíhající změny panelových sídlišť často potírají někdejší charakter sídlištních celků postmodernisticky „podbarvenými“ záměry na „přebarvení“ původní „barevnosti“. Jakoby teprve nový nátěr proměnil panelový dům na obytný dům a propůjčil mu tak zdání jisté kvality.[65]

Původní podoba sídlišť rychle mizí. *„Jsou to různé nástavby, sedlové střechy a věžičky, sám tomu říkám nanukové dorty kolem Prahy, které základní myšlenku té architektury likvidují.“*[66] Příkladem za všechny může být i rozšířená nástavba na panelových domech v pražských Letňanech, jak je vidět na Obrázku 13. Nejenže to působí trochu přehnaným dojmem, ale navíc i jeho sousedící domy vypadají každý jinak a vzájemně se tak ruší.

[65] Ibidem, s. 64.

[66] http://www.earch.cz/clanek/4226-co-vzeslo-z-krasneho-sidliste.aspx, vyhledáno 6. 5. 2011.

Obrázek 13: Pražské sídliště Letňany

Zdroj: vlastní

Nekvalitní revitalizací vlastně dochází k druhotné degradaci a nutí tak památkáře zabývat se možnostmi zdokumentování a uchování alespoň reprezentativního vzorku originálních výjimečných staveb. Přestože tento úkon nepříliš mnoho lidí bere vážně, měla by vzniknout seriózní a otevřená debata se zástupci jak odborné, tak laické veřejnosti.[67]

Zajímavé je, že zájem o tyto stavby je možno vidět především u zástupců mladé generace, kteří se v panelových domech narodili (na rozdíl od svých rodičů, kteří mohou negativně vnímat sídliště kvůli vzpomínkovému pesimismu – ten mladá generace nemá, protože komunistický režim nezažila), tato generace zde na rozdíl od svých rodičů mnohdy vyrostla a jiný způsob bydlení ani nezažila. Jejich přístup a přínos je proto velice důležitý a dokazuje, že je skutečně třeba se zabývat budoucností panelových sídlišť i z hlediska památkářského.[68]

Přestože výše zobrazené fotografie a prezentované názory odborníků naznačují, že revitalizace postupuje na mnohých místech špatným směrem a že to možná není nejsprávnější řešení, nelze popřít, že barevné fasády se jeví jako optimističtější než předešlé šedé, a tak můžou působit pozitivnějším dojmem. Stejně tak pohled z okna mnohých obyvatel sídlišť se stal barevnějším a jasnějším právě díky používání barev na opravu fasád. Na mnohých místech navíc není použití barev natolik výrazné a působí tedy příjemně a nenápadně, příkladem může být i sídliště Lhotka na Obrázku 14.

[67] http://www.npu.cz/novostavby/vypis/detail/6561/, vyhledáno 10. 5. 2011.

[68] Ibidem.

Obrázek 14: Pražské sídliště Lhotka

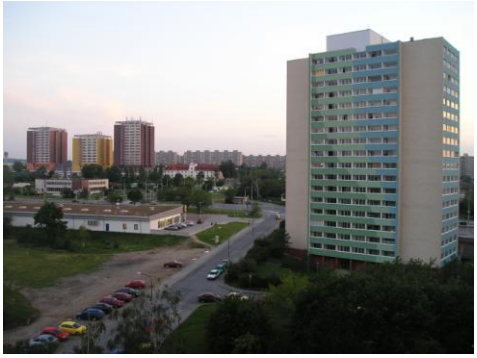

Zdroj: vlastní

3.2.2. Životní styl na panelovém sídlišti

„…životní styl nějakým způsobem vyjadřuje hodnoty a zájmy jedince, skupiny či společnosti vůbec… Podle Seneky styl je výrazem duše a ve stylu poznáváme život člověka.“[69]

Není pochyb o tom, že pro velkou část obyvatel bydlení v panelovém domě výrazně proměnilo životní styl.[70] Ing. Arch. David Kraus zastává názor, že sídliště vlastně vytvořila jistý konkrétní typ člověka. Pojmy jako „trávit volný čas venku“ nebo „jít večer do města“ jsou pojmy související právě se sídlištěm. Je tedy třeba brát ho jako něco samozřejmého a snažit se vzít si z něj to dobré (zeleň, univerzálnost, levnost atd.). [71]

Sídliště podle něj také přináší jakousi kulturu. Lidé, kteří zde bydlí, jsou spojeni shodným způsobem bydlení, denním rytmem, občas i finančním zázemím. Je nemožné tuto kulturu neakceptovat. Cestou je podle Krause hledat věci, které spojují střed města s jeho okrajem. Nedostavoval by věžičky či brány, nenatíral „paneláky“ různými barvami. Raději by investoval do dobrého dopravního spojení, vytvoření dostatku ploch pro obrat peněz či do prodloužení životnosti jednotlivých domů. Periferie a sídliště mohou být nositeli příští kultury – jsou autentické, současné a začíná se zde z ničeho. Těmhle místům by měla být dána možnost projevit se.[72]

Sociální vztahy na sídlištích jsou sice často neosobní a anonymní, ale jsou také rozmanité a rozmanitost poskytuje jedinci prostor pro svobodnou volbu.

---

[69] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 52.

[70] http://www.npu.cz/novostavby/vypis/detail/6561/, vyhledáno 10. 5. 2011.

[71] ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav, KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště – díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 49 – 52, s. 50.

[72] Ibidem, s. 51.

Člověk zde může potkat velké množství rozdílných lidí, tím se navíc i seznámit se širokým spektrem životních stylů a zájmů. Anonymita může někomu vyhovovat jako základna pro navazování mezilidských vztahů a především neosobní prostředí je tolerantním prostorem pro pestrou škálu různých životních stylů.[73]

Na sídlištích se začal vytvářet nový typ společenství založený na nutné spolupráci a na vyslovení zcela praktických denních potřeb a zájmů lidí.[74]

Ve své knize Lidé a sídliště Jiří Musil objevuje zajímavý cyklus. Na sídliště se nastěhovali lidé, mladší nebo ve středním věku, často rodiny s dětmi a v nejasné a nepřehledné situaci si z praktických důvodů začali pomáhat a komunikovat spolu, nutil je k tomu reálný život. Až postupem času, kdy se vše usazovalo, docházelo k větší anonymitě. Na počátcích života sídlišť zde tedy byly sousedské vztahy mnohem intenzivnější než mezi lidmi ve staré městské zástavbě.[75]

Mýtus o odcizení lidí na sídlištích a o nemožnosti navazování sociálních vazeb a kontaktů se tedy nepotvrzuje.[76]

3.2.3. Novodobé bytové domy

Ing. Arch. Ladislav Lábus považuje „paneláky“ za mnohem opravdovější a často krásnější než některé z nynějších realizací v současné době stavěných bytových komplexů. „Paneláky“ v sobě zobrazují opravdovost reflexe své doby. Netečnost pak Lábus považuje za snesitelnější a méně škodlivou než kulisovost a podbízivost vznikajících bytových komplexů. Tím, že panelové domy nic nepředstírají, se podobají lidovým a průmyslovým stavbám. Imponovat pak mohou svou prostotou až chudobou, poctivostí výrazu a funkčností. Všechny tyto vlastnosti, v podstatě vlastnosti lidových staveb, se pak vylučují s krásou. Krása je tu nepodstatným měřítkem. Její hodnocení zde naprosto ztrácí význam.[77]

Problém panelových domů podle Lábuse nespočívá v jejich fyzické podstatě, protože ta je vývojeschopná. Stejně tak i ideová rovina, v které nalézáme averzi vůči těmto stavbám. Opravdový problém je podle něj ve velikosti a měřítku monofunkčních sídlišť. A s tím je třeba aktivně bojovat a předcházet tak vzniku ghett, protože tato hrozba stále není definitivně zažehnána.[78] Jedná se ovšem o

---

[73] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 53.

[74] Ibidem, s. 54.

[75] Ibidem, s. 224.

[76] Ibidem, s. 54.

[77] ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav, KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště – díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 49 – 52, s. 49.

[78] VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Sídliště: opepřit, zahustit!. *Respekt*. 2007, roč. 18, č. 45, s. 60 – 61, s. 60.

otázku politickou a sociální, nikoli architektonickou. Architekti mohou pomoci pouze tím, že změní názor na tyto stavby, nebudou se na ně dívat s odstupem a pomohou je změnit.[79]

Ač můžeme slýchat bezpočet kritik na účet panelových sídlišť, je velice zvláštní, že mnoho nově vznikajících bytových staveb, vzniká na podobném principu. Například na Jižním Městě můžeme vidět projekty s nedostačujícím parkovacím prostorem, nedochází zde k jinému typu řešení vnějšího prostoru, není zde navrženo ani hřiště, či nějaké občanské vybavení. Charakter zástavby tedy vůbec nenabízí lepší kvalitu bydlení nežli sídliště postavená před 30 lety. Z hlediska urbanismu se jedná o ztracené šance využít poslední, a tím pádem unikátní, volné plochy pro zástavbu. Neodpovídají současné úrovni architektury a rozhodně se nepoučují z chyb minulosti.[80] Jedním z problémů k tomuto přispívajícím je i to, že dnešní developeři se soustředí na rychlou návratnost investice a ne na dlouhodobou perspektivu – jedná se v podstatě o systém „- po nás potopa“.[81]

To by mohlo v budoucnu vést paradoxně k tomu, že nové sídelní celky vznikající také na okrajích měst, budou za dvacet let představovat stejný problém jako dnes panelová sídliště. Ba co hůř, pokud se podaří panelová sídliště správně zregenerovat, a tím se stanou dobrou adresou, je možné, že naopak právě vznikající obytné celky začnou vykazovat znaky slumu.[82]

Nové bytové domy jsou dnes často zasazovány přímo mezi ty panelové, a to se také nemusí setkat s úspěchem. Často zastaví volnou plochu, kterou dříve lidé k něčemu využívali. Například v pražských Horních Měcholupech byl vystaven nový bytový a komerční komplex přímo do jádra sídliště (Obrázek 15), na zelenou plochu, kam dříve jezdila pouť. Nejenže tím pádem obyvatelé přišli o oblíbenou zábavu, zabránilo jim to i v širším výhledu do okolí. Navíc se tak sídliště více zalidnilo a parkovací místa postavená v podzemí také nebyla dostačující.

---

[79] ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav, KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště – díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 49 – 52, s. 49.

[80] MAIER, Karel. Návrat na sídliště: Jižní Město. *Architekt*. 2005, 3, s. 26.

[81] NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

[82] http://moderniobec.ihned.cz/c1-13933700-humanizace-sidlist-ocima-architekta, vyhledáno 14. 5. 2011.

Obrázek 15: Nový bytový a komerční komplex v pražských Horních Měcholupech

Zdroj: vlastní

3.3. Průběh revitalizace

Velkou šancí českých sídlišť na úspěch v jejich revitalizaci je především skladba zde žijících obyvatel. Ve městech, kde sídliště byla prakticky jedinou formou nového bydlení, zde dokonce bydlí v průměru spíše vyšší příjmové vrstvy a lidé s vyšším dosaženým stupněm vzdělání. Tito lidé také mají větší zájem o prostředí, v jakém žijí a jsou schopni účinně usilovat o jeho zlepšování.[83]

Zvláštním úkazem revitalizace je, že je prováděna za plného provozu domů. Bydlení lidí ani celkový chod domácností tak nejsou nijak narušeny.

Revitalizaci panelových domů v ČR pomáhaly či pomáhají především dva dotační programy – Nový PANEL a Zelená úsporám.

Za dobu fungování programu Nový PANEL bylo poskytnuto celkem 8 510 dotací v celkové výši 11,8 miliardy Kč, které přispěly k revitalizaci kolem 330 000 panelových bytů. Celkové náklady na modernizaci panelových domů, zahrnující vlastní zdroje a dotovaný úvěr, pak dosahovaly výše 66 miliard Kč. Výsledky průzkumu PanelSCAN pak ukazují, že v současné době je v ČR 45 % panelových bytů, které neprošly žádnou opravou, a dalších 20 % bytů, které byly opraveny jen z části.[84]

Program Zelená úsporám nebyl primárně určen pro panelové domy. Od 1. září 2009 se sem však také mohly začít hlásit. Do konce roku 2009 pak přijal Státní fond 13 žádostí, od ledna do června roku 2010 to bylo 263 žádostí a od 1. 7. do 22. 8. 2010 423 žádostí. Celkem tedy 699 žádostí za 2,5 miliardy korun. Proti tomu stojí 12 realizovaných a proplacených žádostí pro panelové domy za 32,5 milionu

[83] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 3.

[84] http://www.sospanelovedomy.cz/aktuality/konec-dotaci, vyhledáno 30. 4. 2011.

korun.[85] V srpnu 2010 byla však podpora panelových domů z tohoto programu opět zastavena.

Objem celkových podpor státu skrze jeho dotační programy zobrazuje Obrázek 16.

Obrázek 16: Přehled státních podpor pro revitalizaci bytového fondu ČR v letech 1992 – 2008

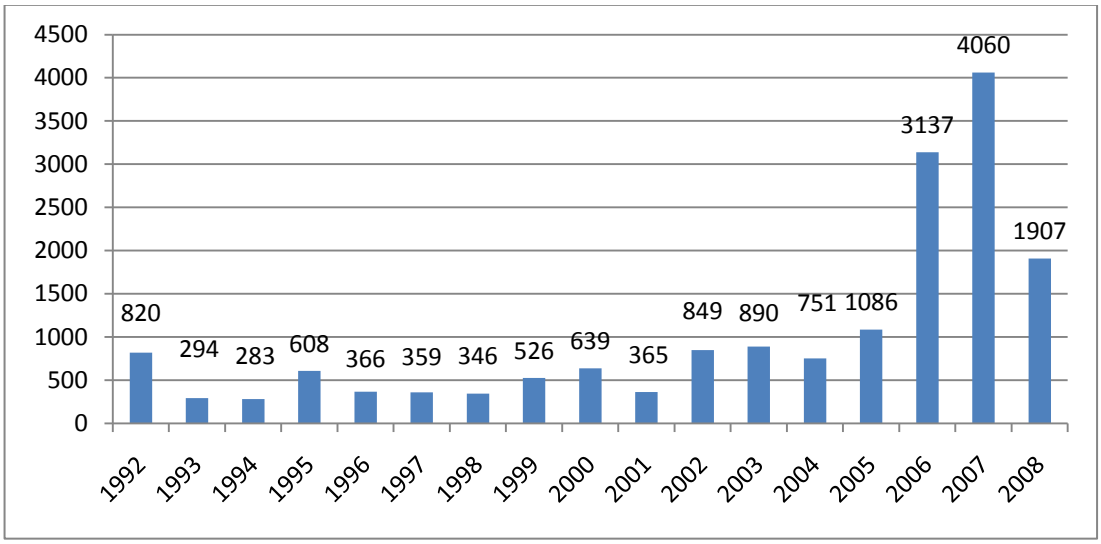

Zdroj:http://www.casopisstavebnictvi.cz/panel-scan-2009-studie-stavu-bytoveho-fondu-v-bytovych-panelovych-i-nepanelovych-domech_N3736, vyhledáno 15. 4. 2011

Kromě dotací od státu jsou možné i další formy financování revitalizace panelových domů. U obecních bytů se jedná především o nájemné, příjmy z prodeje bytového fondu a půjčky. Ministerstvo pro místní rozvoj zavedlo Fond rozvoje bydlení, v rámci kterého poskytovalo vratné půjčky, což umožňovalo vytváření finančních fondů. Dále jsou možné komerční úvěry určené pro všechny formy vlastnictví, do kterých lze zahrnout i program PANEL, nyní přejmenovaný na Nový PANEL. Dále je možná dobrovolná dohoda s nájemníky o zvýšení nájmů. [86]

Bytová družstva si mohou vytvářet zdroje na opravy a modernizaci domu prostřednictvím povinných plateb obyvatel bytů do Fondu oprav.[87]

Společenství vlastníků mají stejný přístup ke zdrojům financování jako bytová družstva, ovšem mají výhodu v tom, že nejsou nijak vázáni na rozhodování vyšších orgánů družstva nebo obecního zastupitelstva.[88]

---

[85] http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/program-zelena-usporam-vyhlasil-stop-pro-panelove-domy, vyhledáno 30. 4. 2011

[86] DRÁPALOVÁ, Jana. *Regenerace panelových domů*. Brno: ERA, 2006. ISBN 80-7366-054-7, s. 81.

[87] Ibidem, s. 81.

[88] Ibidem, s. 83.

4. Budoucnost panelových domů

Technické problémy rozhodně nejsou to, co budoucnost těchto domů nejvíce ohrožuje. Jak říká architekt a designér zabývající se rozvojem měst Jiří G. Gebert, *„více než technické problémy mohou podle mého názoru budoucnost sídlišť ohrozit naše postoje.“*[89]

Pokud uvěříme fámám, které se o sídlištích šíří, tedy tomu, že se jedná o místa s vysokým výskytem trestné činnosti, že jsou méně bezpečná než ostatní části měst a především, že se jedná o sociální bydlení, tedy jakési chudinské a špatné, začneme se chovat jako by to byla pravda. Lidé se budou bát vycházet a snažit se najít si co nejrychleji jiné, lepší bydlení bez ohledu na to, že jeho kvalita může být o mnoho horší. Lidé se ale budou řídit spíše lidskými postoji a nebudou chtít být z pohledu ostatních deklasováni, proto se přestěhují. Nebudou se vůbec starat o své byty ani o okolí panelových domů, nebudou vyvíjet tlak na správu domů, aby veřejná prostranství udržovala. Rezignace středních vrstev na bydlení na sídlištích sem pak skutečně přivede chudé lidi, migranty a podobné.[90]

Proto je postoj obyvatel panelových sídlišť nejdůležitější. Pokud nerezignují, neuvěří fámám, které o jejich bydlištích kolují, ale naopak projeví zájem se o ně starat, udržovat je a především zlepšovat, nemusí být jejich budoucnost natolik skeptická.

K sídlištím je třeba přistupovat jako k rovnocenným součástím měst. *„Pro starosty, zastupitele a občany-voliče by nemělo město končit na hranici historického jádra“*[91].

V hledání budoucnosti panelových sídlišť je tedy nejdůležitější role měst a občanů. Obyvatelé jako jedinci nemají příliš reálné možnosti na to, aby mohli jednat. Podnikatelé zase prozatím nevidí panelové domy jako atraktivní objekty, do kterých by chtěli investovat. Města a státní orgány by se měly zaměřit na regenerační proces, aby tak zabránily proměně sídlišť v pustnoucí slumy, které některým z nich stále reálně hrozí, ale i proměně v nevkusné, do očí bijící komplexy. Role podnikatelů a občanů tím ale není nijak podceňována, naopak. Města by měla usilovat o to, aby se podnikatelé zapojili, chtěli zde investovat a aby tak činili co nejlépe. Občany by zase měly „nutit“ k co největší iniciativě a zapojování se.[92]

---

[89] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 4.

[90] Ibidem.

[91] Ibidem.

[92] Ibidem.

Pokud to dobře dopadne, budou za sto let naši potomci považovat sídliště za běžnou součást města, stejně tak, jako my za ní nyní považujeme činžáky z počátku století.[93]

Při řešení otázky panelových sídlišť se nabízí otázka, zda dodržovat původní urbanistické koncepce z funkcionalistických časů, kdy ideálem byly jednoduché tvary, otevření se vzduchu a slunci a volný přístup všech všude kromě vlastního bytu, nebo zda raději sídliště „poměštit“ uzavíráním bloků a privatizací co největší části bezbřehé „sídlištní zeleně“.[94] Jak již bylo řečeno, málokteré socialistické sídliště totiž dodržuje strukturu města s ulicemi a náměstími. Mají příliš mnoho nevyužitých ploch, což dohromady zhoršuje orientaci.[95] V následujících dvou podkapitolách jsou detailněji popsány možné navrhované směry, kterými by se sídliště mohla ubírat.

4.1. Budoucnost skrze dotvoření původní koncepce

Někteří architekti, zabývající se problémem budoucnosti tohoto fenoménu, tvrdí, že největší chybou v procesu vylepšování je snažit se sídliště od základu přestavět, například narušením urbanistické koncepce. Dnešní podoba sídlišť je jen jakousi hrubou stavbou, která čeká na dokončení. Mnozí zastávají názor, že vylepšování sídlišť by mělo spočívat v jejich dostavění tak, aby byla splněna původní koncepce.[96]

Bylo by tak dosaženo původního záměru prvotních projektantů. Tento způsob rekonstrukce je velice oblíbený po celém světě. Samozřejmě se jedná o hodnotnější stavby, než jsou panelové domy, ale určitá podobnost zde jistě nalézt lze. Například Sagrada Famiglia, stavba od slavného Gaudího stojící v Barceloně, je již několik let přestavována dle původních náčrtů tohoto umělce, a ještě několik let bude tento proces pokračovat. Samozřejmě srovnávat panelové domy s tak významnou stavbou není na místě, ovšem společný znak tkví ve snaze o dobovou autenticitu a o zobrazení skutečného záměru autora. Zda by ovšem právě u panelových domů byl výsledek vkusný či nevkusný, to už je věc druhá. Navíc v dnešní době většina lidí upřednostňuje spíše krásu než původnost. A tyto dva pojmy spolu konkrétně u panelových domů bohužel příliš nekorespondují.

---

[93] Ibidem.

[94] MAIER, Karel. Návrat na sídliště: Jižní Město. *Architekt*. 2005, 3, s. 26.

[95] NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

[96] MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6, s. 4.

4.2. Budoucnost skrze „poměštění“ sídlišť

Druhou koncepcí, kterou se nyní revitalizace více méně ubírá je jakési „zahušťování“ sídlišť. Dostavují se sem nové byty, nástavby, přístavby, další občanské vybavení a také firmy. Sídliště tak již dávno nejsou pouhými „noclehárnami“ jako tomu bylo z počátku jejich výstavby, ale stávají se rovnocennou součástí měst.

Někteří z radikálnějších odborníků by kromě stavění nových budov byli i pro bourání těch starých. Tím by došlo k vytvoření menších celků s vlastními centry a dominantami.[97] Celé prostředí by se tak stalo přehlednějším a více by se podobalo tradičnímu městu. To by ale zaprvé absolutně zničilo původní koncepci, která ač se mnohým nelíbí, stále je to součást historického vývoje a proto by měla mít nárok na zachování, a za druhé by zde zřejmě nastal problém s vystěhováním stávajících nájemníků, či dokonce vlastníků bytů.

Jako nápad to ale určitě stojí alespoň za úvahu. Sídliště jsou známá tím, že jim chybí ulice, náměstí a dominanty. Navíc tato koncepce také nevylučuje dostavování nových obytných souborů.

Tento způsob řešení se shledává s úspěchem například v Nizozemí. Zavedli zde tzv. „diferenciaci bytového fondu“, v rámci které zbourali část zchátralých sociálních bytů a vyzvali privátní investory k postavení kvalitnějších bytů ke komerčnímu prodeji. Cílem tohoto procesu bylo udělat sídliště „atraktivnější pro různé vrstvy obyvatelstva“.[98]

4.3. Shrnutí

Ať budou změny jakékoliv, měly by především reagovat na požadavky obyvatelů, na to, co se jim nelíbí, co by si představovali a s čím by byli spokojeni. Hlavním cílem má být především to, že tu lidé budou rádi bydlet. Pokud se totiž budeme zabývat tím, co zde lidé nejčastěji postrádají, zjistíme, že vyhovění jejich požadavkům by nebylo příliš ekonomicky náročné (viz kapitola 5).

Lidský faktor je v tomto procesu ten nejdůležitější. Jen na lidech záleží, zda jsou ochotni o své okolí pečovat, a zda chtějí celému prostředí dát novou vizáž. V panelových domech by místo bývalých kočárkáren a sušáren mohly vznikat obchody a kavárny, lidé by se zde scházeli, celý objekt by tím byl humanizován a

---

[97] ŠVEC, Petr. Sídlištím chybějí ulice a náměstí. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 2. 2007, roč. 18, č. 42, s. D3.

[98] VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Sídliště: opepřit, zahustit!. *Respekt*. 2007, roč. 18, č. 45, s. 60 – 61, s. 60.

nepůsobilo by to zde tak anonymně. U přízemních bytů by také mohly vyrůst předzahrádky, o které by nájemníci pečovali.[99]

Není natolik důležité, jakou koncepcí se bude revitalizace sídlišť řídit. Stěžejní je především propracovaný plán řešení, který bude obsahovat i ty nejmenší detaily, a především, bude sestaven odborníky, kteří se v architektuře vyznají. Celý postup obnovy by se dle něj měl řídit a nic by nemělo být ponecháno náhodě. Bohužel, v Česku postupuje revitalizace spíše živelně, většinou podle momentálních zájmů radnic a pod tlakem dravých developerů. Řada pokusů pak končí těžkými rozpaky.[100]

Důležitá je také propracovanost řešení. Například nástavbám na panelových domech by měla předcházet obnova panelového domu pod ní. Pokud postavíme barevné „budky“ na opršelé „paneláky“, rozhodně se neshledáme s úspěchem a spokojeností obyvatel. Tím, že spousta panelových domů dostává jakési nedůstojné křiklavé „čepice“, se v podstatě stávají svou vlastní karikaturou.[101]

Co se týče daleké budoucnosti panelových domů, není vyloučené, že začnou být vyhledávány jako jakési „retro bydlení“. Ne nadarmo měla výstava „Husákovo 3 + 1“ na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze takový ohlas. Samozřejmě, šlo spíše o recesi a o to připomenout si, jak dříve „panelákové“ byty vypadaly (mnohým možná nedocházelo, že některé byty tak vypadají dodnes), a asi jen málo návštěvníků si při pohledu na typickou „obývákovou stěnu“ a umakartové jádro řeklo, že by zde skutečně chtěli bydlet.

Není však vyloučené, že za několik desítek let budou „panelákové“ byty vyhledávané jako něco historického a zajímavého, bude to retro v tom pravém slova smyslu. Stejně tak, jako jsou dnes vyhledávány „lofty“, mohou být vyhledávány i panelové byty. Samozřejmě, nebude v nich tolik prostoru, ovšem tyto byty je možné upravovat. Nemálo lidí si již dnes kupuje sousedící byt a propojuje si ho s tím svým. Podle vybavení dnešních „panelákových“ bytů už mnohdy vůbec není poznat, že se v něm nacházíte. Hluk od sousedů lze snadno vyřešit vyzděním jádra. Přestavovány jsou celé místnosti a prvky typické pro panelové byty tak postupně mizí.

Pokud se tyto byty zbaví svých největších předsudků, a to nedostatku prostoru a především nevkusného vzhledu, určitě budou mít šanci ještě zaujmout a ukázat, co v nich je. Výstavy jako „Husákovo 3 + 1“ a snahy o alespoň částečnou památkovou ochranu malého vzorku panelových sídlišť přispívají k zájmu lidí o tyto stavby, a

---

[99] ŠVEC, Petr. Sídlištím chybějí ulice a náměstí. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 2. 2007, roč. 18, č. 42, s. D3.

[100] VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Sídliště: opepřit, zahustit!. *Respekt*. 2007, roč. 18, č. 45, s. 60 – 61, s. 61.

[101] Ibidem.

snad alespoň trochu pomáhají tomu, že na původní obraz panelových domů nebude zapomenuto.

5. Spokojenost obyvatel panelových sídlišť

5.1. Uskutečněné průzkumy v průběhu života panelových sídlišť

5.1.1. Sociologický průzkum Jiřího Musila

Nespokojenost obyvatel panelových sídlišť se již zdá být jen mýtem. Mnozí třicátníci se vracejí na sídliště, na kterých vyrostli a ceny bytů na sídlištích rostou. Tato informace však překvapivě není tak nová, jak by se mohlo zdát. V 2. polovině 70. let realizoval tým pracovníků Výzkumného ústavu výstavby a architektury, pod vedením Jiřího Musila, již zmiňovaný rozsáhlý sociologický průzkum poválečné sociální výstavby. Výzkum probíhal v letech 1976 – 1980 a obsáhl 22 sídlišť v 7 městech České republiky. Již zde bylo zjištěno, že obyvatelé nových obytných souborů jsou se svým bydlištěm spokojenější než obyvatelé starších čtvrtí ve sledovaných městech.[102]

Z průzkumu vyplývá, že již tehdy musela mít sídliště své klady. Lidé oceňovali lepší kvalitu životního prostředí, blízkost volné přírody (často se hovoří o „bydlení v zeleni“), menší dopravní hluk, větší bezpečnost dětí, dobrý standard většiny bytů, co do oslunění, provětrání a vybavení domů (například problémy s akustikou nebo vybavení koupelen zde ale přetrvávaly).[103]

Samozřejmě lidé upozorňovali i na řadu problémů, což mělo vést k novým a lepším řešením, vedoucím k zvelebení širšího obytného prostředí, k posílení společenského a kulturního života a k větší účasti obyvatel na věcech veřejných.[104]

Hlavním kritériem spokojenosti s bydlením je všeobecně především spokojenost s vlastním bytem a kvalitou bydlení v něm.

5.1.2. Sociologický průzkum v rámci koncepce regenerace pražských panelových sídlišť

Sociologický průzkum, který proběhl v roce 2001 jako součást a především výchozí podklad k přípravě koncepce regenerace pražských panelových sídlišť, ukázal, že čtyři pětiny obyvatel zkoumaných sídlišť zde byli spokojeni.[105]

---

[102] MUSIL, Jiří a kol. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda, 1985, s. 274.

[103] Ibidem.

[104] Ibidem.

Dalšími poznatky pak byla i vzdělanostní úroveň zdejších obyvatel, která byla vyšší než ve staré zástavbě. Průzkum ale ukázal i to, že především lidé dříve narození se zde báli o svou bezpečnost.[106]

5.1.3. Různé sociologické průzkumy prováděné v Praze v letech 1996 – 2003

Následující nedostatky a hodnoty panelových sídlišť byly shrnuty v článku Karla Maiera, profesora urbanismu z pražského ČVUT, *Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení*.[107] Jsou výsledkem různých rozhovorů, studií a článků publikovaných ve Zpravodaji Prahy 11 „Klíč“, a anket prováděných především v Praze.

Nedostatky, které je podle obyvatel panelových sídlišť potřeba řešit jsou tedy následující:

- Nedostatek parkovacích míst a zařízení
- Chybějící kulturní vybavení
- Špatná/malá údržba společných prostor v domech
- Nepořádek v okolí domů
- Komerční (zne)užívání veřejných prostor a bývalých objektů občanské vybavenosti
- Pocit nebezpečí ve veřejných prostorech a společných prostorech domů

Hodnoty, které je podle obyvatel panelových sídlišť potřeba zachovat, pak jsou:

- Dostatek a dostupnost volného prostoru v okolí domů (hřiště, posezení v zeleni)
- Okolní zelené masivy (lesoparky, obory, přírodní parky)
- Vlastní byt
- Neznečištěné ovzduší

---

[105] Šeď života na sídlištích může dostat zářivější barvy. *Hospodářské noviny: Hejtmanské noviny*. 11. 6. 2001, roč. 45, č. 112, s. 5.

[106] Dobrá adresa? V budoucnu zřejmě i sídliště. *Hospodářské noviny: Hejtmanské noviny*. 19. 11. 2001, roč. 45, č. 224, s. 7.

[107] MAIER, Karel. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis,* 2003, roč. 39, č. 5, s. 653 – 666, s. 657.

5.2. Sonda do života obyvatel dnešních panelových sídlišť

5.2.1. Výchozí hypotéza

Malou sondou do života lidí dnešních panelových sídlišť nyní zjistíme, zda podle tohoto vzorku lidí klady přetrvávají, nedostatky se postupně odstraňují, a zda došlo k nějakým změnám.

V předchozích kapitolách byly diskutovány různé názory na panelová sídliště, postoje k nim, k jednotlivým domům, ale i k obyvatelům panelových sídlišť jako takových. Tyto názory pocházely především z úst odborníků a často také lidí, kteří se sídlištěm nejsou nijak spjati. Proto bude v této části řešeno, co si o tomto fenoménu myslí obyvatelé těchto obytných celků.

Vycházíme – li ze základních hypotéz, které byly nastíněny v předchozích částech práce a ze závěrů, které lze vyvodit, jelikož panelové domy již tvoří krajinný rámec mnohých měst dlouhou dobu (očekává se tedy, že nedostatky z počátků výstavby postupně mizí), docházíme k několika hlavním poznatkům, které by měla sonda do života obyvatel panelových sídlišť buď potvrdit, nebo vyvrátit. Jedná se tedy především o následující tvrzení:

- Obyvatelé panelových sídlišť jsou zde povětšinou již spokojeni.
- Probíhající revitalizace přinesla určité zlepšení.
- Revitalizace ovšem neprobíhá správným způsobem.
- Novodobé bytové domy vznikající na okrajích měst nejsou o nic kvalitnější než stávající panelové domy.
- Obyvatelé panelových sídlišť nepatří k nejchudším vrstvám obyvatel, na sídlištích žijí různé sociální vrstvy obyvatel.
- Mladá generace projevuje větší zájem o panelová sídliště než jejich rodiče.
- Existují lidé tvrdící, že panelové domy jsou svým způsobem krásné.
- Občanské vybavení je již kompletní.
- Stále je potřeba dodat sídlištím více zeleně.

5.2.2. Vlastní dotazník – konkrétní získaná data

Veškeré výše uvedené hypotézy byly prověřeny malou sondou do života obyvatel panelových domů. Průzkum byl proveden mezi 65 obyvateli pražských sídlišť prostřednictvím internetového serveru vyplnto.cz v období od 15.4 do 30. 4. a prezentovány zde budou ty nejzajímavější ze získaných informací.

Život na panelovém sídlišti

Průzkum ukázal, že většina respondentů je se životem na sídlišti spokojena nebo alespoň spíše spokojena (67,85 %).

Z těch respondentů, kteří spokojeni nejsou nebo spíše nejsou (30,35 %) by se všichni rádi odstěhovali a 82,35 % z nich v tom brání nedostatek financí.

Celých 55,36 % dotázaných obstarává nákupy potravin nikoliv na sídlišti, ale v jeho blízké vzdálenosti (do 30 minut cesty), otázka dostačující občanské vybavenosti je tedy poněkud sporná.

Stejně tak kulturní vyžití hledají respondenti v blízké vzdálenosti sídliště (58,93 %) nebo v delší vzdálenosti – více než 30 minut cesty (35,71 %) a jen pouhým 3,57 % respondentů je kulturní vyžití dostupné na jejich sídlišti.

Nejvíce respondentům (44,64 %) trvá cesta do školy či do práce do 45 minut, další v pořadí je cesta trvající do 1 hodiny, dále pak 30 minut a nakonec 15 minut. Déle než hodinu necestuje nikdo, přesto ale 45 minut není málo a otázka lepšího dopravního spojení možná ještě není zcela dořešena.

Ukázalo se tedy, že občanské vybavení ještě není zcela kompletní, protože lidé mají potřebu obstarávat své nákupy jinde než na svém sídlišti. Kulturní vyžití na sídlištích také není dostatečné a dobré dopravní spojení by mělo zajistit kratší cestu do školy či práce. Je ovšem pravdou, že místo školy či pracoviště se může nacházet na zcela druhém konci Prahy.

Revitalizace a humanizace panelových sídlišť

Celých 82,14 % respondentů uvádí, že jejich sídliště prošlo či prochází revitalizací a humanizací. Z nich je s jejím průběhem či výsledkem spokojeno nebo spíše spokojeno 89,13 % dotázaných. Z toho je patrné, že lidé příliš nevnímají nedostatky revitalizace, které pozorují odborníci.

Zbylých 10,87 % respondentů, kteří s jejím průběhem či výsledkem nesouhlasí, si stěžuje především na následující věci – v pořadí podle četnosti:

- Nepropracovaný plán revitalizace
- Nevhodnost barev
- Celkový nevkus
- Špatný výbor Společenství vlastníků jednotek, pomalý postup a neřešení parteru a architektonického kontextu

Několik málo lidí se tedy s odborníky shoduje a všímá si právě těch věcí, které odborníci kritizují. Není jich ale mnoho, tudíž by bylo na místě, kdyby odborníci své názory šířili ve větší míře než doposud. I přesto by ale moc lidí nepřesvědčili, protože, jak již bylo řečeno výše, většině lidí jsou teorie o rozpadnutí ulicového schématu, nedodržených urbanistických předpokladech či absenci

městskosti vcelku jedno. Lidem jde především o to, jak se jim zde žije, jaké zde mají prostředí, domov a přátele.

Nedostatky panelových sídlišť

To, co na svých sídlištích respondenti nejvíce postrádají, zobrazuje Obrázek 17.

Obrázek 17: Co chybí respondentům na jejich panelovém sídlišti

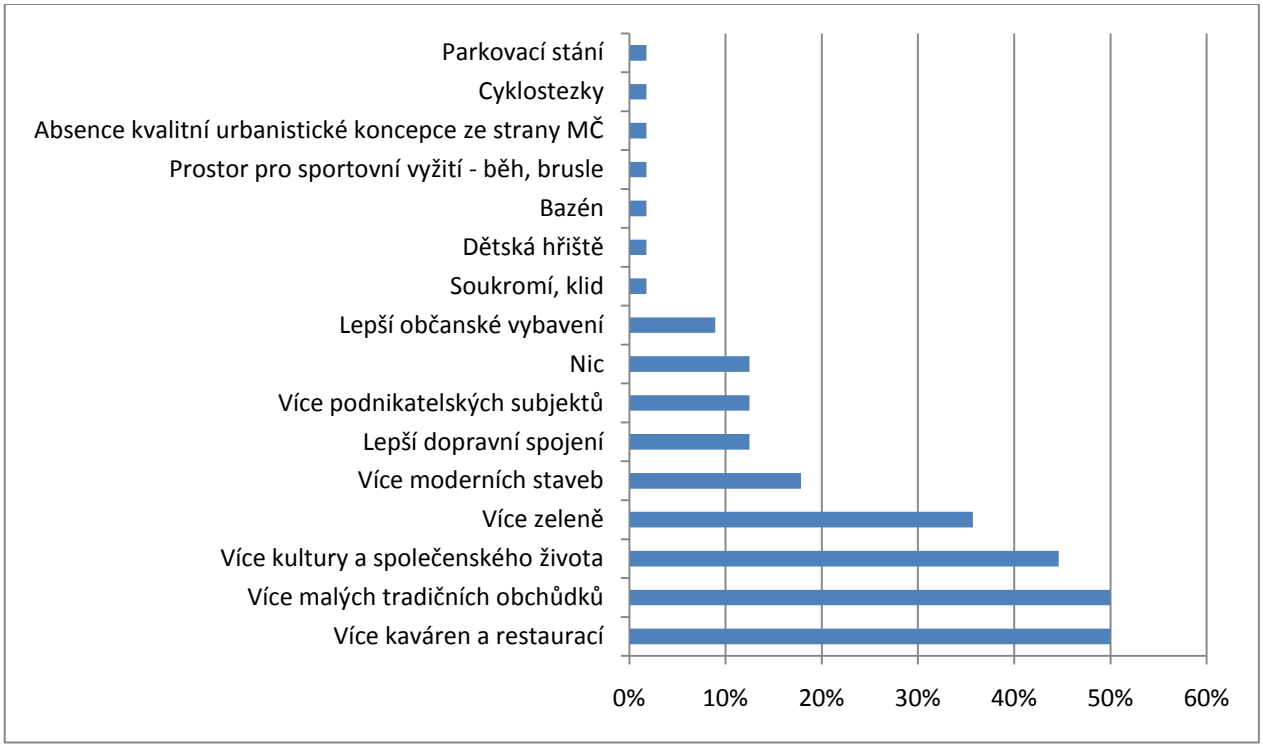

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Vidíme zde, že respondenti by nejvíce ocenili více kaváren a restaurací, tradičních obchůdků, kultury a společenského života a zeleně. To se do určité míry shoduje s názory některých odborníků, kteří humanizaci sídlišť vidí právě ve zřizování kaváren, restaurací a obchůdků například namísto původních sušáren a kočárkáren.

Otázka zeleně je všudypřítomná, a i přesto, že dnes již se tento problém řeší téměř na každém sídlišti, objem této zeleně zřejmě stále není dostačující.

Také stavba kulturních zařízení je více než potřebná. Jako zdárný příklad je určitě na místě uvést Kulturní Centrum Zahrada na Jižním Městě, které v průběhu roku pořádá mnoho uměleckých projektů, výstav a také oblíbený festival *Street for art* zaměřující se právě na panelová sídliště. Letos se již po čtvrté bude snažit řešit, co s veřejným prostorem Jižního Města, tentokrát s podnázvem *zona*ideal*

(Obrázek 18). Podle pořadatelů by měl tento prostor patřit lidem, kteří zde bydlí a důležitější je podle nich nápad, nikoliv peníze k jeho realizaci potřebné. Tento festival sem kromě obyvatel Jižního Města láká i návštěvníky, kteří nejsou primárními obyvateli sídlišť, a to je určitě dobře.

Obrázek 18: Součást instalace letošního festivalu Street for art zona*ideal

Zdroj: http://jizak.info/streetforart/, vyhledáno 27. 5. 2011

Zpozorované změny na panelovém sídlišti

Obrázek 19 zobrazuje změny k lepšímu, které zde respondenti za svůj život zpozorovali.

Obrázek 19: Změny, které respondenti pociťují na svém panelovém sídlišti

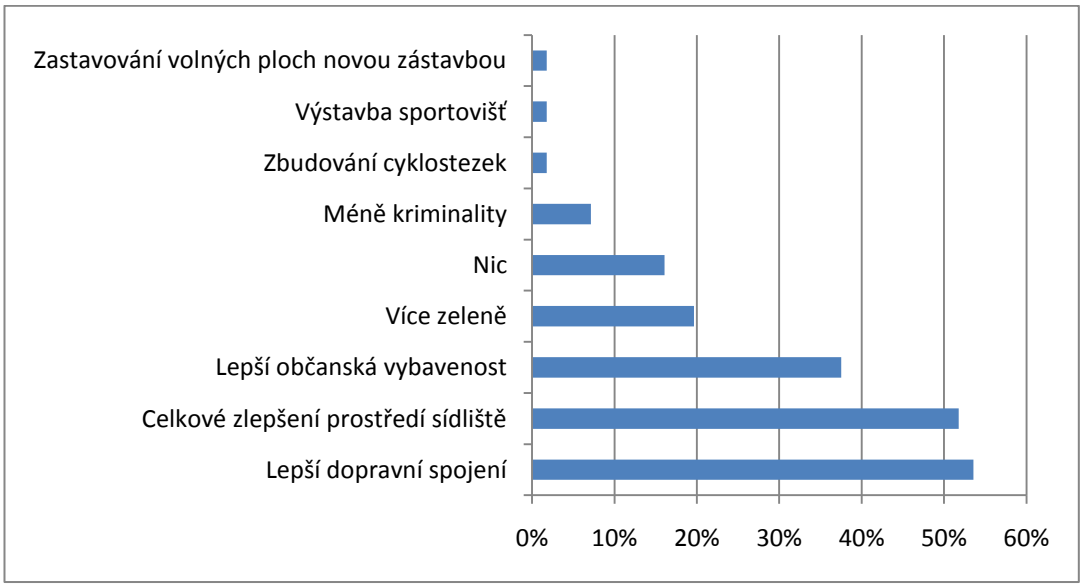

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Vidíme zde, že některé nedostatky na Obrázku 17 jsou zobrazeny v Obrázku 19 jako změny k lepšímu, které respondenti zpozorovali. Například více zeleně má celkem vysoké zastoupení jak na Obrázku 17, tak na Obrázku 19, z čehož vyplývá, že ač to stále není dokonalé, postupuje se správným směrem. Zeleně je více než dříve, ale stále je potřeba jí přidávat.

Občanskou vybavenost také hodnotí více lidí jako zlepšující se. Co se týče dopravního spojení, podle respondentů se také zlepšilo, ovšem jak již bylo zmíněno výše, cesta do školy či do práce většině z nich trvá 45 minut.

Dle respondentů se celkově zlepšilo i prostředí sídliště, což je zajisté krok správným směrem.

V dotazníku byla řešena i otázka změn jednotlivých bytů. Obrázek 20 ukazuje nejčastější změny, kterými byty respondentů prošly.

Obrázek 20: Nejčastěji prováděné změny v jednotlivých bytech respondentů

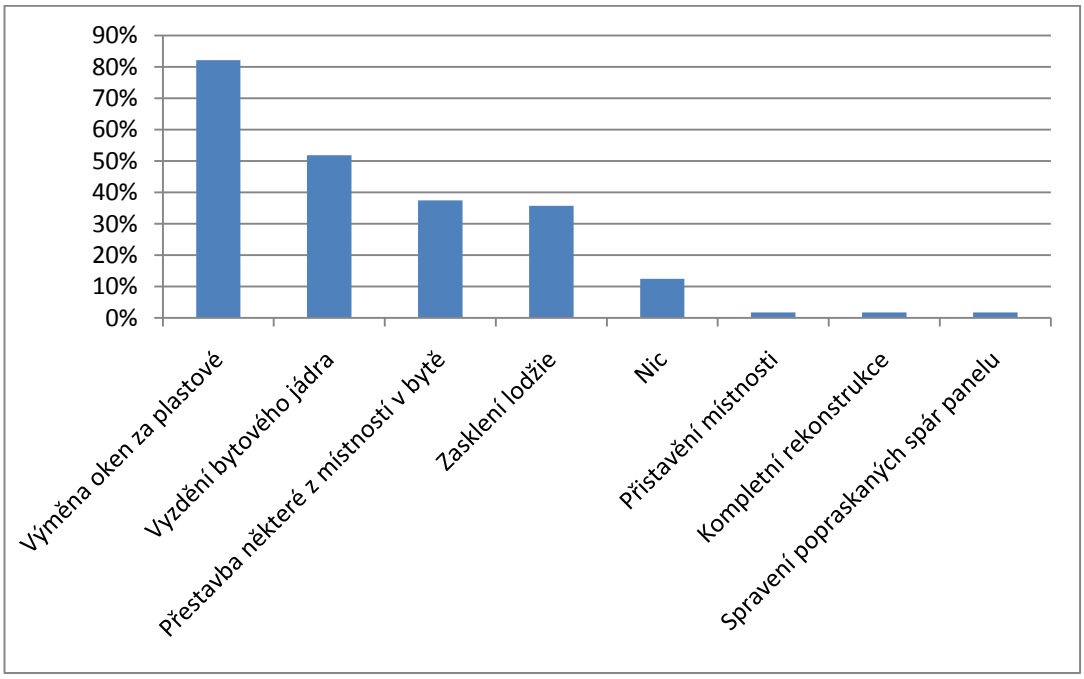

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Nejčastější změnou, kterou lze vysledovat i pozorováním zvenčí, tudíž přispívá k celkovému vzhledu panelového domu, byla výměna dřevěných oken za plastové. Tím se zajistila větší tepelná izolace i hluková odolnost.

Velice populární je i vyzdění původního umakartového jádra bytu proslulého svou vysokou zvukovou vodivostí. Tak se docílí menšího hluku od sousedů i celkově příjemnějšího vzhledu koupelny a toalety.

Právě určitá ztráta soukromí způsobená přílišným hlukem od sousedů, způsobeným nejenom umakartovým jádrem, patří k hojně omílaným klišé o panelových domech. Provedený průzkum ukázal, že 50 % respondentů ve svých bytech přílišný hluk nepociťuje nebo spíše nepociťuje a stejně tak 50 % ho pociťuje nebo spíše pociťuje. Ani tato sonda tedy neprokázala, zda hluk v panelových domech je skutečně všudypřítomný, jak se tvrdí v jednom díle pořadu Retro vysílaném na ČT 1, věnovaném právě panelovým sídlištím[108].

Lidé také velice často přestavují jednu nebo více místností v bytě, čímž ruší určité typické prvky původních panelových bytů jako například „obývákové stěny".

Stejně tak zasklívání lodžií je velice populární. Někteří odborníci se s vhodností zasklívání jako architektonického prvku příliš neztotožňují, protože tvrdí, že to z nich právě ještě více dělá jednolité hranoly[109], ovšem u lidí rozhoduje spíše než tato estetická funkce, užitečnost. Ta se projevuje menším přístupem hluku a zimy.

Estetika panelových domů

Estetice panelových domů byla v této práci věnována celá jedna kapitola a dozvěděli jsme se, že několik odborníků estetickou hodnotu panelových domů skutečně vnímá. Tvrdí, že mají určitou historickou i estetickou hodnotu a že by se alespoň vzorek těchto domů v původním stavu měl zachovat pro příští generace.

Průzkum ovšem ukázal, že s těmito názory se ztotožňuje pouhých 25 % dotázaných, zatímco celkem 69,64 % dotázaných se s ním neztotožňuje. Zbytek respondentů (5,36 %) neví, což zřejmě znamená, že se touto otázkou nikdy nezabývali nebo jí nemají zcela vyřešenou. Možná by ale právě proto byli debatě o památkové ochraně některých panelových domů přístupni a možná by se ještě nechali přesvědčit.

Jedna z částí kapitoly o estetice panelových domů se věnovala i nově vznikajícím obytným celkům. Většina odborníků se shodla, že co do kvality nejsou o nic hodnotnější než panelové domy a většině z nich se nelíbil ani jejich nekoncepční vzhled. Obrázek 21 ovšem ukazuje, že toto je v rozporu s hodnocením těchto staveb dotázanými lidmi.

---

[108] Pořad RETRO, Česká televize, 10. 1. 2009.

[109] ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav, KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště – díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 49 – 52, s. 49.

Obrázek 21: Odpovědi respondentů na otázku, zda se jim nově vznikající bytové jednotky v jejich okolí líbí více než panelové domy

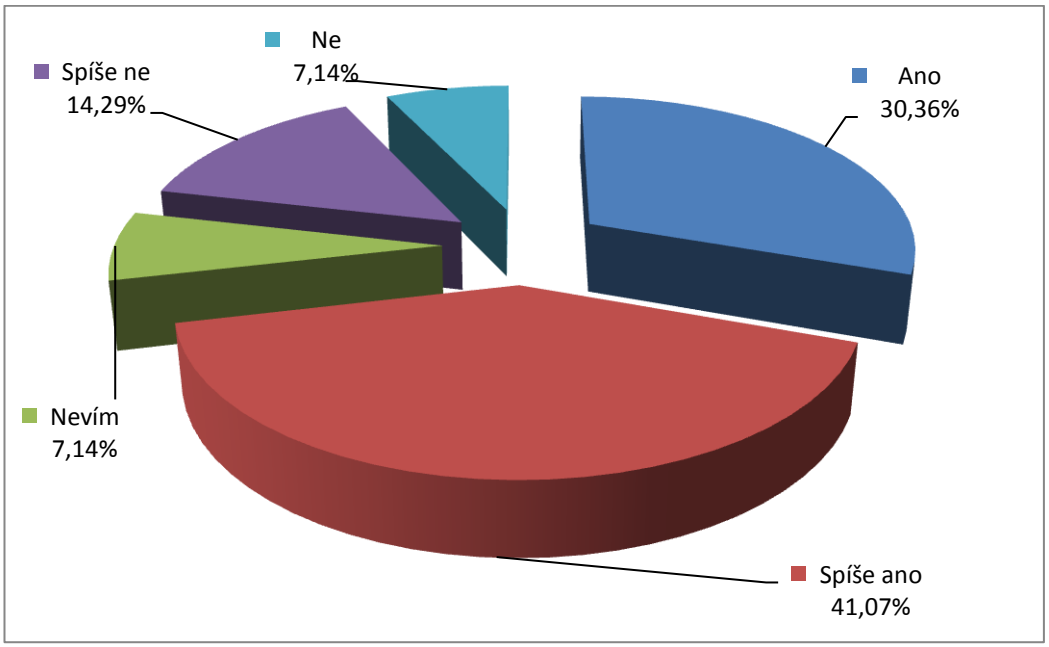

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Průzkum ukázal i několik zajímavých závislostí. Například lidé, kteří žijí na sídlišti 20 – 29 let jsou zde spokojeni častěji než ti, co zde žijí kratší dobu. To je zřejmě způsobeno tím, že čím déle někde žijeme, tím silnější emocionální vazbu si k prostoru, lidem i místnímu společenství vytvoříme. Cítíme větší sounáležitost a identitu. Dále pak respondenti, kteří si vyzdili bytové jádro, si většinou také zasklili lodžii. To ukazuje na střední, movitější vrstvu obyvatel, dokazující, že panelová sídliště vskutku nejsou sociálním bydlením.

Respondenti dostali i volný prostor k vyjádření svých myšlenek, postřehů či postojů. Zde jsou uvedeny některé z nich:

„Až na stabilně příšerné osazenstvo Rady místní městské části, prakticky bez možnosti volby, je zde bydlení zatím vcelku v pohodě…“

„Chybí zde večerka. Díky vyhlášení obytné zóny se zmenšil počet parkovacích míst (byť jsou v blízkosti hlídaná parkoviště, paradoxem je, že údajně patří městské časti, obyvatelé sídliště jsou tak často nuceni platit za parkování, nebo jsou sankciování od Městské policie za špatné parkování - které však nikomu na sídlišti nevadí ani nebraní v bezpečnosti provozu...)“

„Inu, Měcholupy jsou k dobrému žití. Existují ale i lépe navržené i udržované čtvrti, kde nechybí pracovní příležitosti, kavárny, tramvaje či metro/lépe dostupný

vlak. Místní samospráva je zřejmě o něco horší než v blízkých Kolovratech či Uhříněvsi a nepomáhá nijak revolučně zlepšit poměrně nekulturní "sídlištní" prostředí, jemuž chybí přirozené CENTRUM. Projekty takového druhu nejsou/jsou nekvalitní, na MČ příliš podléhají investorům, místo aby měli jasnou vysoutěženou archi-urbi koncepci... nic neobvyklého.

P.S. sociologie našeho domu (Livornská 434): původně převaha státních zaměstnanců (asi setrvačnost z před '89), pak příchod lidí ze středního stavu, v poslední době i mladých rodin s dětmi (útočiště/přestupní stanice/startovní byty pro ty, kteří zatím/vůbec nemají na hypotéky)"

„Na sídlišti žiju odmala a nyní už z vlastního rozhodnutí. Vyhovuje mi tady relativní klid, dostatek zeleně, volná prostranství a bezproblémové parkování. Jako hlavní nebezpečí pro sídliště vnímám zahušťování novou zástavbou, která z něho dělá více "město" se všemi jeho nevýhodami. Panelové domy nepovažuju za krásné, ale sídliště jako celek se mi docela líbí. Bydlím v Horních Měcholupech a za hlavní přednosti tady považuju blízkost metra a zároveň Hostivařské přehrady a lesoparku. Mám příbuzné, kteří žijí více v centru kousek od Náměstí Míru, a neměnil bych s nimi (i kvůli dětem). Možná se vám to bude zdát překvapivé, ale sídliště ztělesňují Le Corbusierovu myšlenku přivést bydlení do parku."

„Největším nedostatkem, na který v poslední době narážím stále častěji, je čas, který mi zabere doprava - blíže k centru Prahy, kam stejně musím kvůli škole/práci a hlavně kultuře, společnosti, rozmanitějším aktivitám. Tady dá se říci, že zde pouze přespávám a využívám přilehlou přírodu (běhání, procházky atd.)"

„Osobně proti panelovým sídlištím nic nemám, naopak si myslím, že poskytly útočiště mnoha lidem, kteří by na jiný typ bydlení nedosáhli, což je i můj případ. Paušalizované odsuzování typu „jsou to králíkárny", nepovažuji za objektivní, ale také se netajím tím, že bych raději bydlela ve vlastním domku či alespoň bytu s předzahrádkou, ale mé finanční zázemí mi to, bohužel, neumožňuje, pročež jsem vděčná za to, co mám."

„V okolí jsou často stavby, které jsou sporné svým stavem a kvalitou. Panelová sídliště skutečně mají svůj charakter a nelze je ze dne na den bourat. Nicméně by měla být vytipována slabá místa a ta pak nahrazena kvalitnějšími stavbami. Doplňovat monofunkční vzhled sídlišť dalšími vstupy, které by vytvářely pestřejší podmínky pro život. Jsou tu i zelené plochy, ale tvoří jen výplňový prostor mezi domy, měly by se funkčně determinovat a tím by byly poskytnuty k užívání.."

Jak je vidět, tyto názory přesně vyjadřují rozmanitost názorů v této oblasti. Někdo stále bude sídliště brát jako nevkus a nouzové řešení bydlení, někdo to tu ale zase má rád, všímá si věcí jako výše zmínění odborníci a upřednostňuje to před bydlením ve středu města. Každý jsme jiný, proto i každý z nás chce jinak bydlet a vhodné bydlení představuje pro každého člověka něco jiného.

5.3. Shrnutí

Vypovídací hodnota této provedené sondy samozřejmě není vzhledem k nízkému počtu dotázaných zcela vysoká. Přesto nám ukázala několik zajímavých poznatků, z nichž vyplývá především to, že i přesto, že panelové domy respondenti nepovažují za zcela estetické, s bydlením v nich jsou víceméně spokojeni. Stejně tak s jejich revitalizací a s celkovou humanizací jejich prostředí.

Samozřejmě se nabízí otázka, zda respondenti odpovídali pravdivě. Je totiž možné, že právě proto, že zde bydlí, nechtějí si přiznat, že zde spokojeni nejsou. Lidé totiž mají určitou potřebu chválit, co je jejich, a tím zároveň nepřiznat, že chtějí něco víc. Nechtějí být zesměšňováni, a tak raději říkají, že si žijí dobře, i když to třeba není pravda. O Češích je však znám i fakt, že rádi nadávají či si na něco stěžují. Spíše než o problém lhaní se asi jedná o sebeolhávání. Na to však může narazit každý průzkum zabývající se osobním životem lidí.

I přesto ale věřím, že lidé zde spokojeni jsou, především ti, kteří zde již žijí dlouho, mají zde své přátelé a své okolí si již tak nějak „oblíbili“. Není až tak důležitý dům, ve kterém bydlíme, jako spíše domov, který si v něm vytvoříme. Zřejmě tedy nezbývá než dát za pravdu architektovi Davidu Vávrovi, který píše, že *„… i v panelových domech se odehrávají lidské životy, jež přinášejí i určité radosti. Nemůžeme lidem šmahem zničit i tento jakkoli zvláštní model. I tam se rodí štěstí.“*[110]

[110] HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2, s. 56.

Závěr

Tato práce je přehledem názorů a faktů o panelových sídlištích, o jejich vzniku, životu i budoucnosti, pro všechny, kteří se o toto téma zajímají nebo si v tomto poli chtějí rozšířit své znalosti. Může sloužit jako podklad k rozsáhlejším pracím o fenoménu výstavby panelových domů.

Práce si kladla za cíl přijít na to, zda probíhající revitalizace, humanizace a celková regenerace panelových sídlišť probíhá správným způsobem. Ukázalo se, že existuje mnoho odborníků, kteří vidí estetiku panelových domů a kteří nesouhlasí s jejich regenerací, protože není promyšlená a nereaguje na skutečné potřeby obnovy těchto staveb. Řeší spíše prvotní vady, nikoliv ty druhotné, a navíc tato regenerace probíhá trochu povrchním způsobem, nezasahujícím jádro problému.

S tvrzením těchto odborníků však většina lidí nesouhlasí. S probíhající revitalizací jsou vesměs spokojení a estetiku staveb z panelu zcela nepřipouští. Měl by se tedy najít jakýsi konsensus mezi tím, co tvrdí odborníci a mezi tím, co chtějí obyvatelé sídlišť. Důležitá je osvěta. Pokud lidé nebudou vědět, co všechno by se ještě na jejich domově dalo vylepšit, je jasné, že to nebudou vyžadovat.

Práce se zabývala i budoucností těchto staveb, která je obecně posuzována jako nejistá. Ukázalo se, že řešení budoucnosti panelových domů je více, ale že nejdůležitější je postoj jejich obyvatel a ochota těmto postojům naslouchat ze strany samosprávy obcí či městských částí. Pokud bude docíleno správného přístupu, nemělo by reálně dojít k nijak tristní budoucnosti panelových sídlišť.

Práce ukázala i světlejší stránku panelových sídlišť, nejen tu tmavou, stereotypně předávanou většinou lidí. Snažila se ukázat, že i panelové domy mohou být považovány za vkusné, a především, že život v nich není nijak degradující.

Řešení problému panelových sídlišť je velice složité a bohužel asi nikdy nebudeme schopni říct, jak přesně by se mělo postupovat, protože co člověk, to jiný názor. Určité shodné prvky se ale v tvrzení odborníků a v přání obyvatel naleznou a je proto škoda, že na mnohých místech jsou ignorovány. Nezbývá tedy než doufat, že za několik desítek let nebudeme z podoby sídlišť nešťastní tak, jako často byli lidé po roce 1989.

Seznam použitých zdrojů

1. Knižní

BLAŽEK, Bohuslav. Sídliště, Zrcadlo nastavené době. *Umění a řemesla.* 1998, roč. 40, č. 4, s. 40- 48.

DRÁPALOVÁ, Jana. *Regenerace panelových domů*. Brno: ERA, 2006. ISBN 80-7366-054-7.

HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada; ŘÍHA, Cyril. *Husákovo 3 + 1: Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2.

MAIER, Karel. Návrat na sídliště: Jižní Město. *Architekt*. 2005, 3, s. 26.

MAIER, Karel. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis,* 2003, roč. 39, č. 5, s. 653 – 666.

MAIER, Karel; GERBERT, J. G. Sídliště – díl první: Strašidla, mýty a realita. *Umění a řemesla*. 1998, roč. 40, č. 4, s. 2-6

MOTÝL, Ivan. Doba paneláková. *Týden*. 23. 4. 2007, roč. 14, č. 17, s. 24 - 25.

MUSIL, Jiří a kol. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda, 1985.

NOVÁKOVÁ, Pavla. V českých městech zase rostou sídliště. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 9. 2003, roč. 14, č. 220, s. A7.

OLEXA, Miroslav a kol. *Urbanistické předpoklady vybavení sídlišť*. Praha: SNTL, 1967.

PEK, Tomáš. *Financování provozu, údržba a obnova památek*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1309-6.

SLEPIČKA, Alois. *Venkov a/nebo město*. Praha: Svoboda, 1981.

ŠVÁCHA, Rostislav; LÁBUS, Ladislav; KRAUS, David; VORLOVÁ, Milada. Sídliště - díl druhý: Střízlivě i emocionálně. *Umění a řemesla*. 1998, roč. 40, č. 4, s. 49-52

ŠVEC, Petr. Sídlištím chybějí ulice a náměstí. *Mladá fronta Dnes: Praha*. 19. 2. 2007, roč. 18, č. 42, s. D3.

VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Sídliště: opepřit, zahustit!. *Respekt*. 2007, roč. 18, č. 45, s. 60 - 61.

Dobrá adresa? V budoucnu zřejmě i sídliště. *Hospodářské noviny: Hejtmanské noviny*. 19. 11. 2001, roč. 45, č. 224, s. 7.

Sídliště včera a dnes. *Mladá fronta Dnes*. 23. 3. 2005, roč. 16, č. 69, s. 61, 65.

Šeď života na sídlištích může dostat zářivější barvy. *Hospodářské noviny: Hejtmanské noviny*. 11. 6. 2001, roč. 45, č. 112, s. 5.

Zchátralá sídliště čekají opravy. *Hospodářské noviny: Praha*. 11. 12. 2000, roč. 44, č. 239, s. 1.

2. Internetové

ONDRÁČKOVÁ, Jiřina. Humanizace sídlišť očima architekta. *Moderníobec.ihned.cz*. 4. 2. 2004. Dostupný z WWW: <http://moderniobec.ihned.cz/c1-13918140-humanizace-sidlist-ocima-architekta>.

ZIKMUD-LENDER, Ladislav. Co vzešlo z krásného sídliště?, *earch.cz*, 24. 6. 2009. Dostupný z WWW: <http://www.earch.cz/clanek/4226-co-vzeslo-z-krasneho-sidliste.aspx>

Přednášku prof. Šváchy o historii panelových sídlišť navštívilo přes 80 posluchačů. *npu.cz*. 7. 10. 2010. Dostupný z WWW: <http://www.npu.cz/novostavby/vypis/detail/6561/>

<http://jizak.info/streetforart/>

<http://www.sospanelovedomy.cz/aktuality/konec-dotaci>

<http://www.casopisstavebnictvi.cz/panel-scan-2009-studie-stavu-bytoveho-fondu-v-bytovych-panelovych-i-nepanelovych-domech_N3736>

<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/program-zelena-usporam-vyhlasil-stop-pro-panelove-domy>

3. Ostatní

Pořad RETRO, Česká televize, 10. 1. 2009
http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/209411000360001/video/

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Pražské sídliště Jižní Město 14
Obrázek 2: Pražské sídliště Jalodvorská 14
Obrázek 3: Počet obyvatel ČR v letech 1968 - 1989 15
Obrázek 4: Sídliště Scampia v italské Neapoli 17
Obrázek 5: Pražské sídliště Solidarita 18
Obrázek 6: Kategorie panelových bytů v ČR (podíl v procentech) 19
Obrázek 7: Příčiny závad konstrukcí panelových domů v ČR 26
Obrázek 8: Ukázka díla Pieta Mondriana 28
Obrázek 9: Panelový dům v pražských Horních Měcholupech 29
Obrázek 10: Přístavba na panelovém domě na pražských Hájích 30
Obrázek 11: Brněnské sídliště Lesná 31
Obrázek 12: Pražské sídliště Pankrác 31
Obrázek 13: Pražské sídliště Letňany 32
Obrázek 14: Pražské sídliště Lhotka 33
Obrázek 15: Nový bytový a komerční komplex v pražských Horních Měcholupech 36
Obrázek 16: Přehled státních podpor pro revitalizaci bytového fondu ČR v letech 1992 – 2008 37
Obrázek 17: Co chybí respondentům na jejich panelovém sídlišti 47
Obrázek 18: Součást instalace letošního festivalu Street for art zona*ideal 48
Obrázek 19: Změny, které respondenti pociťují na svém panelovém sídlišti 48
Obrázek 20: Nejčastěji prováděné změny v jednotlivých bytech respondentů 49
Obrázek 21: Odpovědi respondentů na otázku, zda se jim nově vznikající bytové jednotky v jejich okolí líbí více než panelové domy 51

Tabulka 1: Počet a technický stav panelových domů v ČR 26